

# ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK

f ü z e t e k

„Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék...”  
(Vörösmarty Mihály)



az Erdélyi Örmény Gyökerek  
Kulturális Egyesület  
havonta megjelenő kiadványa  
**XIII. évfolyam 145. szám**  
**2009. március**

---

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén 17 órakor  
– hívtottan és hívatlanul – mindenkit szeretettel vár  
a Budapest V., Semmelweis utca 1–3. I. emeleti Bartók terembe

---

## *Saragán-gondolatok*

„Fény hajnala, igaz nap, kelts fényt bennem, Atyának sarja, sarjassz lel-  
kembe értelmet, a Te örömdre.”



A böjti vasárnapok liturgiáinak /miséinek/ elején hangzik el. Nem komor jellegű, mint ahogyan az emberek egy böjti szöveget elképzelnének. A keleti fényszimbolika az indító gondolat, amit Jézusra vonatkozóan így fogalmaznak: világ világossága. Visszaütal a megtestesülésre, mikor az Atya sarját kéri, hogy az éneklő – emberi lelkében – támasszon /sarjasszon!/ gondolatokat, értelmes gondolatokat. Hisz az értelem különbözteti meg az embert a többi földi lénytől. Szép a záró gondolat is: mindent azért, hogy örülni tudjon nekünk, természetesen mi is Vele együtt. Maga a böjti a befelé fordulás ideje, az értelmet is erősíti s nem idegen az örömtől.

*Dr. Sasvári László*

---

*Lapunk az interneten: a [www.magyarormeny.hu](http://www.magyarormeny.hu) honlapon is olvasható.  
Elektronikus levélcímünk (e-mail): [magyar.ormeny@t-online.hu](mailto:magyar.ormeny@t-online.hu)*

---

Béres L. Attila

## Művész, aki befejezte

Februárban Dávid Attila születésének 42. évfordulójára emlékeztünk a Fővárosi Örmény Klubban. *Várady Mária* a Budavári Örmény Önkormányzat elnöke köszöntötte mindazokat, akik elfogadták a meghívást. Bevezetőként *Benedek Katalin* kiegészítette az emlékest meghívóján megjelenteket, mert többről és másról van szó: a művészeiről, akik befejezték. *Dávid Csaba* fiáról, a művészeiről beszélt, aki hét éve meghalt, de ma is érvényes, hogyan is gondolta, mit képzelt a világról, mit akart megmutatni benne.

Dávid Attilát gyermekkori élmény vezette a képzőművészeti főiskolára. *Benedek Katalin* őrzi emlékét Dávid Attiláról, aki megtalálta, hogy mihez van tehetsége. Miközben a vetítővászonon feltűntek Dávid Attila képei, díszletei, elmondta, hogy Attila létrehozott 68 díszlettervet, legalább ugyanannyi festményt, és megszámlálhatatlanul sok grafikát. Díszlettervezőként dolgozott, ugyanakkor azzal párhuzamosan festőként is működött. Műfaji határok nélkül különös és egyedi világot teremtett. Festőként minden olyat megvalósíthatott, amit díszlettervezőként nem. Munkái érzékenyek, intellektuális asszociációiban egyedülállóak, realizmus feletti gondolati és képi elemek szövik át. Sokszor riasztó vagy ijesztő színben zaklattott lelkiállapota jelenik meg munkáin, máskor a mediterrán világ kitárulkozó, örömteli hangulatát vélik felfedezni. Ez a kettősség Dávid Attilával együtt élt. Kárpát-medencei művész volt, aki magyar, erdélyi-örmény, lengyel, ugyanakkor lelkileg mediterrán származású. Nem voltak identitástudat problémái, a teljes Kárpát-medencében érezte jól magát. Egymásba áthajló, egymásba átnyúló két mesterséget űzött. Ami mindkettőben más, az a dimenzió kérdése. Amit a színpadon megtervez, elrendez, abba a színész játékát is belevonta. A



*Benedek Katalin és Dávid Csaba*

festészetben nem így közelítheti meg a matériát. Alkotásának harmadik nagy területe a grafika, a rajz. Készített színházi plakátot, könyv-illusztrációt, és borítót főként pedig sok festményt és színpadi tervet.

Otthonosan érezte magát a különböző korstílusokban, és a különböző színházi stílusokban. Színpadi alkotása tovább él például a híres Dzsungel könyvében, amelyet 1996 óta, azaz tizenharmadik éve játszik a Pesti Színház Dávid Attila díszletével.

*Dávid Csaba* szerint kezdeti képein festette, rajzolta ki magából mindazt, amit nemzedékeken át, elsősorban örmény őseitől örökölt. Bizonyos menekülést, bizonyos félelmeket. Nem a régmúltat festette meg, hanem az 1980-as, 90-es

évek világát. Azt, amibe beleszületett. Születtek egészen más, sajátos filozófiát ábrázoló képei is. Díszletei nagy részéről sajnos nem láthattunk képeket, jobbára csak beszélni tudunk róluk. Mint például a miskolci Rómeó és Júlia díszleteiről, vagy Donizetti: Szerelmi bájitaláéről a Dominikánus udvarban, amelyet *Kürthy András*



*A klubközönség*

rendezett. Végigtervezte a klasszikus és modern színpadi dráma számos darabját Kolozsvár, Debrecen, Miskolc, Budapest, Róma és Szolnok színpadain. Szakmai dolgokban határozott, ugyanakkor emberséges volt. Egyik színigazgatója mesélte róla: mások mindig saját maguknak kérnek, Attila mindig csak a mások érdekében ment be az irodába.

Ezután rövid interjú-bejátszást láttunk *Hegyri Árpád Jutocsával*, Attila miskolci igazgatójával, akivel tíz közös előadást készítettek.

Betegsége miatt távolmaradt *Székely László*, a neves díszlettervező, Attila főiskolai tanára, akinek Dávid Attiláról



*Kürthy András*

szóló korábbi írását olvasta fel *Várady Mária*.

*Kürthy András* rendező meghitt szavakkal – kivetített képeken és előadás részletek bejátszásával is – emlékezett eltávozott barátjára.

A Kolozsvári Színház udvarán ismerkedtek meg, és egy kiállítás után *Székely László* ajánlására hamarosan közös produkciót terveztek. A rendező barát ezt követően kronologikusan ismertette azokat a munkákat, amelyeket együtt készítettek. Szerinte legnehezebben azt tudta elérni, hogy premier után Attila kimenjen a színpadra. Majd vallomásait így fejezte be: „Attilát el tudtam képzelni egy középkori szerzetesnek. Mélyen vallásos lélek volt, de ezt is, mint minden más érzelmet, rendkívül szemérmesen élte meg. Messze állt tőle, hogy ezt hirdesse, vagy kimondja. Jó időmbe telt, amíg odáig jutottunk kettőnk kapcsolatában, hogy ezt fölfedezhettem. Azt hiszem, mondtam róla már annyit, hogy elhiszik, ez nem szólam: hiányzik és hiányozni is fog.”

Ezután *Kürthy András* emlékül adott egy Dávid Attila által tervezett plakátot az édesapának.

Miután *dr. Issekutz Sarolta*, az est háziasszonya a Dávid Attila emlékéért meggyújtott gyertyát eloltotta, tájékoztatta a megjelenteket az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület által meghirdetett utazási programokról, amelyet a füzetekben olvashatnak. Számos bejelentést is meghallgattunk.

## Pénzügyi beszámoló 2008

### Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

Kettős könyvvitelt vezető egyéb szervezet  
egyszerűsített beszámolójának eredmény kimutatása

Adatok e Ft-ban

Sorsz.	Tétel megnevezése	Előző év alaptev.	E. év v. tev.	Előző év összesen	Tárgyév alaptev.	T. év v. tev.	Tárgyév összesen
I.	Értékesítés nettó árbev.			0			0
II.	Aktív.saját teljesítm. értéke			0			0
III.	Egyéb bevételek	6 509	0	6 509	8 604	0	8 604
	ebből: -támogatások	362		362	862		862
	ebből: -alapítói			0			0
	ebből: -központi költségvet.	900		900	620		620
	ebből: -helyi önkormányzati	4 631		4 631	6 505		6 505
	ebből: -egyéb, ebből 1%	616		616	617		617
IV.	Pénzügyi műveletek bev.	2		2	2		2
V.	Rendkívüli műveletek bev.	0	0	0	0	0	0
	ebből: -támogatások			0			0
	ebből: -alapítói			0			0
	ebből: -központi költségvet.			0			0
	ebből: -helyi önkormányzati			0			0
	ebből: -egyéb, ebből 1%			0			0
VI.	Tagdíjak	103		103	106		106
<b>A.</b>	<b>ÖSSZES BEVÉTEL</b>	<b>6 614</b>	<b>0</b>	<b>6 614</b>	<b>8 712</b>	<b>0</b>	<b>8 712</b>
VII.	Anyagjellegű ráfordítások	5 314		5 314	5 378		5 378
VIII.	Személyi jell. ráfordítások*	778		778	1 342		1 342
IX.	Értékcsökkenési leírás	276		276	186		186
X.	Egyéb ráfordítások	178		178	970		970
XI.	Pénzügyi műveletek ráf.-i	0		0	0		0
XII.	Rendkívüli ráfordítások	0		0	0		0
<b>B.</b>	<b>ÖSSZES RÁFORDÍTÁS</b>	<b>6 546</b>		<b>6 546</b>	<b>7 876</b>		<b>7 876</b>
<b>C.</b>	<b>ADÓZÁS ELŐTTI ER.</b>	<b>68</b>		<b>68</b>	<b>836</b>		<b>836</b>
I.	Adófizetési kötelezettség	0		0	0		0
D.	Jóváhagyott osztalék	0		0	0		0
<b>E.</b>	<b>TÁRGYÉVI EREDMÉNY</b>	<b>68</b>		<b>68</b>	<b>836</b>		<b>836</b>

\* A személyi jellegű ráfordítások kizárólag a kulturális tevékenység során az előadó-művészeknek kifizetett költségekből állnak. Az egyesületben a saját működésre – az egyesület megalakítása óta – semmilyen személyi kifizetés nem történt.

## Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

Kettős könyvvitelt vezető egyéb szervezet  
egyszerűsített beszámolójának mérlege

Adatok e Ft-ban

Sorsz.	Tétel megnevezése	Előző év	Előző évek módosításai	Tárgyév
1.	A. Befektetett eszközök (2.+ 4.+ 6. sor)	<b>258</b>		<b>487</b>
2.	I. IMMATERIÁLIS JAVAK	120		120
3.	2. sorból: Immateriális javak érték helyesbítése			
4.	II. TÁRGYI ESZKÖZÖK	138		367
5.	4. sorból: Tárgyi eszközök érték helyesbítése			
6.	III. BEFEKT. PÉNZÜGYI ESZKÖZÖK			
7.	6. sorból: Befektetett pénzü. eszk. érték helyesbítése			
8.	<b>B. Forgóeszközök (9–12. sorok)</b>	<b>2 046</b>		<b>2 653</b>
9.	I. KÉSZLETEK			
10.	II. KÖVETELÉSEK	22		60
11.	III. ÉRTÉKPAPIROK			
12.	IV. PÉNZESZKÖZÖK	2 024		2 593
13.	<b>C. Aktív időbeli elhatárolások</b>	<b>0</b>		<b>0</b>
14.	<b>ESZK. (AKTIVÁK) ÖSSZ. (1.+ 8.+ 13.sor)</b>	<b>2 304</b>		<b>3 140</b>
15.	<b>D. Saját tőke (16.+18.+19.+20.+21.+22.+23. sor)</b>	<b>2 304</b>		<b>3 140</b>
16.	I. JEGYZETT TŐKE/ INDULÓ TŐKE	2 388		2 388
17.	II. TŐKEVÁLTOZÁS/EREDMÉNY	-152		-84
18.	III. LEKÖTÖTT TARTALÉK			
19.	IV. ÉRTÉKELÉSI TARTALÉK			
20.	V. TÁRGYÉVI EREDMÉNY ALAPTEV-BŐL	68		836
21.	VI. T. ÉVI ERED. VÁLLALKOZÁSI TEV-BŐL			
22.	<b>E. Céltartalékok</b>	<b>0</b>		<b>0</b>
23.	<b>F. Kötelezettségek (26.+27.+28. sor)</b>	<b>0</b>		<b>0</b>
24.	I. HOSSZÚ LEJÁRATÚ KÖTELEZETTSÉGEK			
25.	II. RÖVID LEJÁRATÚ KÖTELEZETTSÉGEK			
26.	<b>G. Passzív időbeli elhatárolások</b>	<b>0</b>		<b>0</b>
27.	<b>FORRÁSOK (PASSZ.) Ö. (15.+24.+25.+26.)</b>	<b>2 304</b>		<b>3 140</b>

Budapest, 2009. 02. 06.

P.H.

dr. Issekutz Sarolta  
elnök

Bálintné Kovács Júlia – rétháti Kövér Gábor

## Családtörténeti adalékok a rétháti Kövérek egyik ágához

(2.rész.)

Nagyapámmal tehát gyökeres fordulat állott be a rétháti Kövér Gergelytől származó ág életében, írja a családtörténetben Aradról Kövér Gábor.

A földbirtok, mint jövedelmi forrás helyett a városi élet és óragyártás lett a létezési alap. Birtokcserék, adás-vételek stb. Valamint aradi lakhely... Politikával (48-as Függetlenségi Párt), parképítéssel (dendrológia), pomológiaiával (gyümölcsészet), társadalmi munkával (Törv. Biz. tag), zeneművészettel (kamarazene) teltek a napok.

A szerkesztett órákkal kül-és belföldi kiállításokon (Bécs, Párizs) sikeres volt, de ezekkel a sikerekkel olvadásnak indult a TEODORUS teremtette vagyton! Sokfele is osztódott, ami onnan is látható, hogy a Kövér nemzetség az 1910-es tényállás szerint 3–4 megyében is megtalálható a közéleti szereplők között.

Alább közlöm az 1910-es listát, amely nem teljes, de dokumentált!

1. Kövér Gábor (II.)	városi levéltáros, földbirtokos, kegyúr	Arad
2. Kövér Zsigmond	városi kamarás, földbirtokos	Arad
3. Kövér Lajos	építész	Arad
4. Kövér Erzsébet	tanítónő, költő (1910-ben még csak diák)	Arad

(Ezt én kiegészítem a Romániai Magyar Irodalmi Lexikon szócikkével: **Kövér Erzsébet**, *rétháti* (Arad, 1895. aug. 12. – Győr, 1958. máj. 9.) – költő, műfordító, pedagógus. Budapesten szerzett tanítói oklevelet, Aradon 1936-ig a Róm. Kat. Elemi Fiúiskola tanítónője. Az aradi **Vasárnap** állandó munkatársa, itt jelennek meg versei, meséi, műfordításai, olaszországi útleírásai. Számos írását, köztük irodalomtörténeti tanulmányait (Tompa Mihályról, Berzsenyiről, Csokonairól, a költő Savonaroláról) az **Aradi közlöny**, **Pásztortűz**, **Erdélyi Iskola** közölte. Az *Erdélyi Irodalmi Társaság*, az aradi *Kölcsey Egyesület*, a budapesti *Petőfi Társaság* és *Ráskai Lea Irodalmi Társaság* tagja.

Részben vallásos verseket ír, a női lélek érzékenységét formai tökélyvel fejezi ki. Áprily Lajos szerint „névtelen katona az erdélyi Thermopylaeaban”. Lefordította Eminescu és Goga, Goethe és Heine több versét.

Önálló verskötetei: *Versek* (Arad 1924), *Magamban* (Arad 1926), *Sziklaélen* (Arad 1928). A szócikket – mely a K. E.-ről szóló írásokat is felsorolja – Ujj János állította össze.

A Katolikus Lexikonban pedig azt olvashatjuk, hogy: **Kövér Erzsébet**, *rétháti* (Arad, Arad vm., 1895. aug. 12. – Győr, 1958. máj. 9.): tanítónő. – A felső leányisk.-t Aradon, a tanítónőképzőt a bp.-i II. ker. Csalogány u. int.-ben 1913: végezte. 1914: Aradon kisegítő, majd h. osztályvez. tanítónő, 1918: r. tanítónő, 1919: a román hűségesskü megtagadása miatt elbocsátották. IX: az aradi r. k. egyh. közs. szolgálatában irodai alkalmazott, 1930?–36: a r. k. el. fiúisk. tanítónője. – Az aradi Kölcsey

Egyes., 1927: az Erdélyi Irod. Társ., 1932(?): az *Erdélyi Katolikus Akad.*, a Petőfi Társ., 1942: a Ráskai Lea Irod. Társ. tagja. – *M: Versek*. Arad, 1924. – *Magamban*. Versek. Uo., 1926. – *Sziklaélen*. Versek. Uo., 1928. T. E.

És most térjünk vissza a Kövér Gábor közléseihez.

5. Kövér Antal	bizt. tisztviselő	Arad
6. Dr. Kövér Gusztáv	ügyvéd, optáns perekben képviselője az optánsoknak	Nagyvárad
7. Kövér Ferenc	földbirtokos	Arad
8. Kövér Béla	főszolgabíró, földbirtokos	Mezőkovácsháza
9. Kövér Márton	földbirtokos	Szemlak
10. Kövér Etele	Törv. Hat. Biz. tag, földbirtokos	Battonya
11. Dr. Kövér Ákos	járásbíró	Vinga
12. Kövér Lajos	dramáíró	Budapest
(Kiegészítés Rétháti <b>Kövér Lajos</b> (író, publicista, ügyvéd, 1848-as honvéd hadnagy; a <i>Trombita</i> , majd a <i>Jövő</i> című lapok szerkesztője; Komlóssy Ida színésznő férje, Komlóssy Ferenc színigazgató és Czégényi Erzsébet színésznő veje, Komlóssy Paulina színésznő sógora, Kövér Ilma író apja) 1825–1863.)		
13. Kövér Ilma	író	Budapest
14. Kövér Szilárdka (Zuborné)		Arad
15. Kövér Gábor (III.)	gyermek, ma e sorok írója	Arad
16. Kövér Márta	apám huga, Mergolits Mátyásné	Budapest
17. Kövér Erzsi	apám huga Stromszkyné	Budapest

Folytatjuk

## „Különcnek tartanak”

(2. rész.)

„Autodidakta vagyok”

A szülői házban nagy könyvtár volt. Második gimnazista korára Kövér Gábor már maga mögött tudhatott több mint száz Jókai-kötetet. De volt ott Pallas lexikon, Brehmtől az Állatok világa, német társalgási szótár, Goethe-, Heine-, Schiller-, Lenau-életrajzok. És volt hozzá kíváncsiság és érdeklődés. Amiből ma sem szenved hiányt.

Természettudományról, a világegyetemről és a Teremtőről beszélgetünk. A Nagy Ősrobbanást az Univerzum tágulása jelzi, a világegyetem szépsége, pontos működése mögött pedig egy tervezői akarat

sejlik. Ebben a tervező, alkotó Istenben hisz Kövér Gábor,

Csodákban viszont nem hisz. Úgy érzi, hogy a Teremtő is kénytelen a maga felállította törvényrendszerekhez alkalmazkodni.

„Csodák nincsenek. Csodákat az emberi fantázia készít abból, amit nem ért meg. Szellemileg át lehet lépni a természeti törvényeket, de cselekedetekben nem” – állítja.

Véleménye van egyházi kérdésekről, a csángó kérdéstről és a XX. századi ideológiákról, amelyek megbontották a társadalmakat, háborúkat okoztak, és amelyek

története, sorsa végső soron azonos: harc a hatalomra kerülésért, a vélhető vagy valós ellenfelek kíméletlen elpusztítása, majd a dekadencia és a bukás.

Véleménye volt, van politikai, geopolitikai kérdésekről.

„Brosúrákat nem olvastam, mert nem akartam elrontani az egészségemet. Megkérdeztem a szakszervezeti elnököt, vajon oktatják-e a pártegyetemen azt, hogy miképpen dolgoznak a kapitalisták. – Da' de unde! Capitalisti-s dusmani! (Ugyan már! A kapitalisták ellenségek!) – mondta ő. Hát akkor hogyan akartok győzni a kapitalisták ellen, ha még a módszereiket sem ismeritek?...”

Kiszerveztettek az akkori pártlapban, hogy „autoritár” dolgozom, nem tárgyalom meg a kollektívvel azt, amit elrendelek vagy cselekszem. Nagyon sokféle támadás ért. Európán, amelyiknek a biztonságát kell dajkálni, a volt Szovjetunió, a jelenlegi Oroszországon, amelyiknek a vezetése még mindig a Nagy Péter-i vonalon állva törekszik ki a meleg tengerekre, és az iszlám fundamentalizmuson. Ezért, nyugati szemmel nézve nem a kelet-európai államok lépnek be a NATO-ba és az Európai Unióba, hanem a NATO és az Unió lép be ide. Miért? Mert felvonulási területekre van szükségük.”

„Hobbijaim vannak...”

De ezeket nem hobbi-szinten műveli Kövér Gábor, erről bárki meggyőződhet. Otthoni finommechanikai műhelyében reszelők, lyukasztók, fogók, satu és sok más eszköz található. A házi készítésű esztergapadot és kombinált fűrőgépet csak mellékesen mutatja meg.

A fotórészlegben egy szekrényben a Labormunkához szükséges sokféle vegyszer található, illetve vakuk egészben és szétszedve. A saját készítésű nagyító

készülékhez automatikus élességbeállítót lehet szerelni, amely gombnyomásra működik.

Azt, hogy hányféle fényképezőgépet javított, szerelt már, szintén akkurátusan összeállított nagyméretű füzetekből tudhatjuk meg. A legutóbbi, a tizenegyedik, a rajta levő felirat szerint az 1996–2000 között végzett javítások leírását tartalmazza, műszaki rajzokkal, számadatokkal, észrevételekkel kiegészítve.

„Újabb kötetet már nem nyitok, nincs értelme. Ha kell, a régibe ragasztok új lapokat.”

A másik szobában levő könyvespolchoz lépünk. Szalay-Bamthy-féle Magyar nemzet történelme, Tolnai világlexikona, Geometria (Bécs, 1838), Technikai lexikon, fotós és rádiós könyvek, gépműhelyi zsebkönyv, kertészeti szakkönyv, ezenkívül művészeti, történelmi témájú kötetek. Mindegyiket saját metszésű ex libris-grafika jelöli.

Pataky Sándor-képek a falon és saját fotók, grafikák. Egy polc mélyéről további rajzok kerülnek elő: tanulmányok, karikatúrák, aktok. A legszuggesztívebbek mégis a portrék.

„Hajós Imre kérdezte tőlem 1952-ben:

– Maga egy kiforrott grafikus, miért nem folytatja? – Hát meg lehet élni belőle?... – válaszoltam.”

„Nyugodt vagyok, és nem bosszankodom...”

Családi fotókat nézegetünk együtt. Egyiken a karácsonyi ajándékozás pillanatai, a másik pedig valószínűleg esküvői kép lehet.

„A feleségem „házilány” volt, háztartásbeli. Aztán megtanult varni, amikor ránk szakadt a jólét...”

A leánya nyugdíjas tanárnő, a fia pedig nyugdíjas rádiós tiszt.

„A vejem (Kettő Groza János) egy ha-

bókos festőművész és rajztanár, aki a fiúgyermekét Raffael Salvadornak keresztelte. A születésén gratulált a nővér, hogy a kommunista időkben az Üdvöztetőről nevezték el a gyermekét. De gratuláltak neki a művészársak is, merthogy Salvador Daliról nevezte el.”

A fia részéről három unokája van, ők Bukarestben élnek és dolgoznak, a lánya részéről pedig kettő. Raffael fogtechnikus, Gabriella (Koni) pedig...

„Az Interneten megismerkedett egy dalasi vállalkozóval. Budapesten találkoztak, személyesen is megismerkedtek. Kialakult egy szerelem, elhozta ide, Aradra, s az megkérte a kezét.

Amikor a Koniról készült fényképre mutat, hosszú pillanatokra elakad a hangja és kibeszélhetetlen arckifejezéssel néz maga elé. A kép alatt, egy boríték szélére ceruzával van felírva: „Koni elment végleg 2002. április 29-én Dallasba, új életet kezdeni, 33 évesen.”

Az iskolaév befejeztével az egyedüli dédunoka, Rebeka is utána ment.

Újra kint ülünk, az „egy szoba és egy fél” méretű ház udvarán, az árnyékot adó szőlőlugas alatt, egy kiseleztezt Fram hűtőszekrény és két álmos cica mellett. (A ház urának 15 éve már ők az állandó társai.)

„Átmeneti szállás ez a múltam és a halálom közt.”

Apósának apósa is itt lakott már, a ház a legrégebbi aradi épületek közé tartozik. Hogy mivel telnek a hétköznapiak? Javításokkal, ház körüli munkákkal, írással, olvasással. – Az ember csak úgy tud

**Munkatársunk Bálintné Kovács Júlia megírta, hogy az Adatok a magyarláposi örménymagyarokról című sorozat később folytatódik, és addig helyet adunk más családtörténeteknek is.**

művelődni, ha olvas. Amit olvas, az a memóriájában képpé formálódik és rögzítődik.

Válaszai általában úgy kezdődnek, hogy „Ez egy érdekes dolog...” Kövér Gábort érdekes dolgok veszik körül. A világ, amelyben él, teli van izgalmas tudományos és technika kérdésekkel, politikai konfliktusokkal. Érdekes és izgalmas ez a világ, még akkor is, ha a nyugdíj anyai, amennyi.

És hogy mennyire tartja sikeresnek az életét, mennyire elégedett?

„Aszkétikus életmódot folytatok és sztoikusán nyugszom bele abba, ami történik. Megpróbáltatásokban nem volt hiány. Az egész életem azzal telt el, hogy ezeket a megpróbáltatásokat ellensúlyoztam. Tehát egy harc volt végig, nyugalom csak néhány évig, amikor biztos állásom és jó fizetésem volt és rendezett családi körülmények között éltem. De tudomásul vettem a dolgokat és igyekeztem megoldani a problémákat.

Jelenleg is elégedett vagyok, mert nyugalomban vagyok, nem piszkálnak, nem bánt senki. Ha kedvem van valamit dolgozni, dolgozok, ha nincs kedvem, nem dolgozok. Nyugodt vagyok, és nem bosszankodom.”

Ilona János

(Megjegyzés: A fenti riport 2002 nyarán készült. Az évszámokat, dátumokat ennek megfelelően aktualizáltuk. Kövér Gábor közben lassan már a 100.-hoz közeledik, de életereje, lendülete töretlen. A Szövetségben közölt cikkei, nemrég megjelent kötete, illetve az előkészületben lévő új is ezt bizonyítják. Ilona János Kövér Gáborral készített interjújának, mely a Szövetség című aradi kulturális szemle 2007. áprilisi számában jelent meg, a rövidített, szerkesztett változatát Bálintné Kovács Júlia adta közre.)



## Megnyitóbeszéd Dávid Attila kiállításán

(Elhangzott: Dávid Attila Töredékesen is egész c. kiállítás megnyitóján 2009. január 30-án. Helyszín: Magyarországi Lengyelség Múzeuma és Levéltára – 1102 Budapest, Állomás u. 10.) A kiállítás 2009. április 30-ig tekinthető meg.

### Tisztelt hölgyeim és uraim, kedves érdeklődők!

Van egy élményem Dávid Attiláról, egy teljesen privát pillanat: egy alkalommal, ez 2000-ben lehetett, odahajolva, különös szeretettel elbúcsúzott az apjától, mert sietett valahová. Volt ebben valami spirituális odaadás, ugyanakkor egyszerűség, ami az énjéből fakadt. Mindez nyilvános helyen, sok más jelenlévő előtt történt. Ezt a képet őrzöm magamban.



Dávid Attila

Ennek az embernek a kiállítását nem könnyű megnyitni, ahogyan egyébként magát a kiállítást sem volt könnyű összehozni. Dávid Attila nagyon fiatalon, 2002 nyarán halt meg, azaz alig fél évvel múlt harmincöt éves. Éppen ma lenne negyvenkét éves. A rettenetesen szűkre szabott időben azonban elképesztően sokat tett, dolgozott, alkotott. Nézzük azt, amit itt láthatunk.

A jelenkor-tudatot általában elsősorban a festészet képviseli az emberek számára, hatványozottan így van ez Dávid Attila esetében, aki díszlettervezőként dolgozott, ugyanakkor ezzel párhuzamosan festőként is működött. Tulajdonképpen műfaji határok nélkül, mert a díszletterveibe festő mivolta is belekapcsolódott; ha viszont festészetét tekintjük, akkor a díszlettervezőt is felfedezhetjük.

Különös és valóban egyedi világ az övé:

festőként minden olyat megvalósíthatott, amit díszlettervezőként nem.

A festmény, akár a grafika, a rajz szabad folyást, szabad teret enged a személyes, belső világ kivetítésének. Az ő munkáit különösképpen érzékenyek, intellektuális asszociációkban is megnyilvánuló, többnyire realizmus feletti, gondolati és képi elemek szövik át. A művész tárgyyszerűen, érthetően ábrázol, a képelemek nem elvontak. Sokszor ijesztő, vagy riasztó, szinte vágó lelkiállapot jelenik meg munkáin. Máskor a mediterrán világ kitarulkozó, örömteli hangulatát véljük felfedezni.

Ez a kettősség Dávid Attilában együtt élt, olyan kárpát-medencei művész volt, aki magyar, erdélyi örmény, lengyel, ugyanakkor lelkileg mediterrán származású. Nem voltak identitás-problémái, a teljes Kárpát-medencében érezte jól magát.

Festményein is felismerhető, hogy díszlettervező: egymásba áthajló, egymásba átnyúló két mesterséget űzött. Ami mindkettőben más, az a dimenziók kérdése: amit a színpadon megtervez, elrendez, abba a színész játékát is belevonja. A festészetben nem így közelítheti meg a matériát, ezért az, ami az elvont gondolkodásával kapcsolatban áll, az a festészet.

Alkotásának harmadik nagy területe a grafika, a rajz.



Németh Erika, a Miniszterelnöki Hivatal Kisebbségi Főosztály vezetője, balról Dr. Sutarski Konrád író, lengyel kisebbségi elnök, jobbra Benedek Katalin

Készített színházi plakátot, könyvillusztrációt és borítót – főként pedig sok festményt, és még több színpadi tervet. A Főiskola elvégzése után 68 darab, megvalósult díszlettervről tudunk: Kolozsvár és Debrecen, Miskolc és Budapest, Róma és Szolnok. Otthonosan érezte magát a különböző korstílusokban, és a különböző színházi stílusokban, legyen az táncszínház, opera, dráma, operett, vagy éppen balett.

Hogy mennyire él tovább az alkotása? Vegyük például a híres Dzsungel Köny-

vét: ezt 1996 óta, azaz 13-ik éve játssza a Pesti Színház Dávid Attila díszletével, amelyről a „Színház” című lap 1997 augusztusi számában Lajos Sándor, összehasonlítva a Pesti Színház, a debreceni Csokonai, a kecskeméti Katona József és az egri Gárdonyi Géza Színházak előadásait, ezt írja:

„A dzsungel alapvető jellemzője a zsúfoltság, fülledtség és a kisebb térben ezt jobban lehet érzékeltetni. A négy díszlet közül Dávid Attiláénak van a legjobb atmoszférája, végig a vadon által elnyelt város romjait láthatjuk, és különösebb változtatás nélkül, de hatásos megoldással jelenik meg a falu is.”

Attila szellemisége és személyisége a jelenkori művész repertoárjából a lengyel irodalom nagyjait hívja elő: ez történt Herbert, Rózewicz, Miłosz verseivel, amikor Trojan Tünde 2005-ös Lengyel estjén a műsort Dávid Attila emlékére ajánlotta, „Orgonagallyat babusgatva” című előadásában.

A kiállítást ilyen értelemben is a figyelmükbe ajánlom. Köszönöm, hogy meghallgattak.

Benedek Katalin



A kiállítás közönsége

Tudósítás Marosvásárhelyről

## Sokan voltak kíváncsiak Kőországra

**Az Ararát alatti Örményországban készült fényképekből összeállított kiállítás megnyitójára a megszokottnál sokkal többen voltak kíváncsiak, az unitárius egyház tanácsterme zsúfolásig megtelt.**

2009. január 25-én, délben a Marosvásárhelyi Örmény-Magyar Kulturális Egyesület fotókiállítást nyitott az unitárius egyház Bolyai téri tanácstermében Örményországi szent helyek címmel. Amint megnyitó beszédében Puskás Attila egyesületi elnök és Nagy Attila költő elmondta: a világ első keresztény állama (Kr. u. 301-ben lett államvallássá a kereszténység Örményországban) minden időben érdeklődésre tartott számot, máig megőrzött műemlékei – bár nehezen megközelíthetőek a török kormány máig is örményellenes viszonyulása miatt – csodálatos bizonyágai egy nép szellemi, lelki nagyságának. Mert az örményországi földrajzi viszonyok miatt kétezer évvel ezelőtt kőből kellett építenie ennek a népnek, a kiállításnak a Kőország címet adták. Az 1700 évvel ezelőtt még virágzó Ani fővárosban és más kultikus helyeken, városokban a budapesti Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület tagjai által készített felvételek templomromokat és restaurált templomokat örökítenek meg. Az anyaországukból menekülni kényszerült örmények északi vonulata az, amelynek egy része Erdélyben telepedett meg az 1600-as években, s erős magyar-örmény közösségeket hozott létre. Marosvásárhelyen száznál több tagja van az egyesületnek, de az iránta való érdeklődést bizonyítja, hogy a kiállítás megnyitójára legalább kétszázan jöttek el.

### Példás békesség

„Példaértékű az a békesség és barátság,

### KŐORSZÁG

AZ 1700 ÉVES ÖRMÉNY KERESZTÉNY EGYHÁZ ÉPÍTÉSZETI EMLÉKEI

### VÁNDOR FOTÓKIÁLLÍTÁS

#### Fényképezte:

Mészáros Ábel és Szabó Ádám

#### Szakmai konzulens:

+ Dr. Guzsik Tamás

A kiállítás anyaga az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület, elnök dr. Issekutz Sarolta, tulajdonát képezi.

amely az erdélyi magyarok és magyar-örmények között az évszázadok alatt kialakult. Soha még csak sűrűlődség sem történt a két közösség tagjai között, mindig egymásra támaszkodtak, a magyarság nagy megpróbáltatásai alatt a magyar-örmények mindig készséggel vállalták a közös harcot, közös szenvedést. Ebből a barátságból sokat tanulhatnak a mai erdélyi magyarok is” – mondta Tófalvi Zoltán köziró.

Bakó Zoltán

(Megjelent a Vasárnapi Hírlap 2009. január 26-i számában)

## MÖMKE – így kezdtük az évet

Eseményekben gazdag évet zárt a Marosvásárhelyi Örmény-Magyar Kulturális Egyesület: nagykorúsodtunk, a Maros Megyei Törvényszék elfogadta bejegyzési kérelmünket, önálló jogi személyiséggel bír, civil szervezetként működhetünk. Sikeres farsangi bállal kezdtük az évet, majd január végén „Kőország” – az 1700 éves örmény keresztény építészet emlékei c. fotókiállításra hívtuk az érdeklődőket a Marosvásárhelyi Unitárius Egyház tanácstermébe. A kiállítás anyagát a budapesti Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület elnöke, dr. Issekutz Sarolta bocsátotta rendelkezésünkre. Évszázados templom-kolostor-kegyhely maradványokról, romokról készített felvételeket nézve, az érdeklődőket megérinti egy nép történelme, múltja, kultúrája.

Magos Orsolya, a Bolyai Farkas Elméleti Líceum XI. C osztályos, szavalóversenyeken többszörösen díjazott diák szavalata után dr. Puskás Attila elnök üdvözölte a nagyszámú közönséget. Felhívta figyelmünket az örményországi templomok építésének körülményeire, a *vankok*, monostorok kialakulására, a templomok jelenlegi helyzetére, melyek egy része Törökország területén fekszik (pl. Ani). Dr. Nagy Attila aelnök az örmény kereszténység kialakulása és az azt megelőző, kereszténység „előfutárának” tekinthető, azzal nagymértékben megegyező Mithrasz-kultuszt ismertette, tekintettel, hogy mindkettő kultusz helyeiről látunk fotókat.

A nagyfokú érdeklődést nem csak a megnyitón résztvevők száma – csaknem kétszáz személy – jelzi, hanem az a tény is, hogy a kéthetes látogatási ciklust meg kellett hosszabbítani.

Mi lesz veled erzsébetvárosi örmény közösség? címmel Dr. Puskás Attila vetítés-

sel egybekötött ismertetője következett február 4-én. Az örmények Ebesfalván I. Apaffy Mihály engedélyével telepedtek le a fejedelem birtokán, a magukkal hozott kulturális értékeikkel gazdagították Erdély

gazdasági, tudományos, művészeti életét. A szabad királyi város rangjára emelt Erzsébetváros az örményeknek köszönhető felvirágzását, ma mindössze alig 12–13 személy vallja örmény származásának magát. Befejeződött az örmény temető feltérképezése, elkészült a temető térképe, azonosítottak és lefényképeztek csaknem 500 sírt. Az első sírkövek elpusztultak, feltehetőleg homokkőből készültek, elporladtak. A XIX. században készült sírkövek anyaga feketemárvány vagy faragott kő, állaguk egyre pusztul. A sírhelyek eladódnak, az új tulajdonosok megváltoztatják a feliratozást, néha megtartva a régi örmény sírkövek formáját. Az elrománosodásigénytelenség jelei mutatkoznak a nevek helytelen feliratozásában és nem ritka a végső romlás: az örmény sírkő félreállítás, ledöntése sem.

Egy régi sírfelirat: „a ti nevetek az én szívembe van felírva” arra figyelmeztet, hogy emlékeinket magunkban őrizgetni nem elég, összegyűjteni, óvni, vigyázni kell mindenre, és megbecsülni azt, ami ránk maradt.

Szász Ávéd Rózsa, egyesületi titkár



Balról Dr. Nagy Attila és Dr. Puskás Attila

Pavlov Boris

## Eleméri nemesség

(2. rész)

Ágoston megsebesülése után egy ideig Temesváron tartózkodott, ahol egy orvos barátja kezelte, majd visszatért eleméri otthonába. Otthonát Lukács Lázár, écskai nagybirtokos így írta le a gyereki (Románia) rokonságának: „Néhány nappal Izsák kúriájának befejezése után vendége voltam ennek a híres és becsületos családnak. Be kell valljam, nagy benyomást keltett bennem és nagyon meglepett – mint minden látogatót – ez a szépen felépített és berendezett ház. Muszáj leírjam, hogy milyen. A ház egy öreg erdő szélén van, amely e meleg napokban egyszerűen arra kényszeríti a látogatót, hogy megálljon a sűrű lombok alatt. A zöldre festett, fémből készített tető alatt nagy terasz (tornácszerű folyosó) és nyolc kényelmes szoba helyezkedik el. Mindenekelőtt a nagy ház elülső frontja ejtett bámulatba, ahol a késő esti órákig ültem és beszélgettem a házigazdával.”

A ház tervén, amelyet Solákia Bernárd, az első helybeli pap írása szerint a ház lebontásakor megtaláltak a ház alapjában, látni lehet, hogy a fő épület mellett melléképületek is álltak. A személyzet lakásai mellett nagy istállók és üvegházak is voltak.

Elemér lakosai sokáig mesélték az 1789-es karácsony előtt történeteket. December 20-án és 21-én Ágoston nagyszabású korcsolyaversenyt rendezett. A hatalmas jégpályaként kialakított területen körülbelül 30 versenyző vett részt Bécsből, Budapestről, Szegedről és Temesvárról. A vendégek között híres korcsolyabajnokok is voltak. Dél előtt folyt a gyorskorcsolyaverseny, este a versenyzők

bemutatták további korcsolya tehetségüket, amelyet nagyszámú becskerekik és a környező helységekből jött közönség kísért figyelemmel. A versenypályát színes lámpákkal világították ki. A bemutató végén nagy sikert arattak a kivilágított lovas fogatok, amelyek indultak Becskerekre.

1789-es év utolsó napjai a karácsonyi ünnepek jegyében folytak. Ágoston szülei szigorúan betartották a szokásokat, különösen azokat, amelyek Krisztus születésével voltak kapcsolatban. A család azokban a napokban együtt volt. Izsák felesége meglátogatta a falu apraját és különféle csomagokkal ajándékozta meg őket. A karácsonyi vacsora fő vendége Magdics Ádám becskerekik plébános volt.

Az 1790-es év Ágoston életében nagyon jelentős volt. Mint minden fiatalemberre, rá is nagy benyomást tett a francia forradalom. Szülei azonban nem támogatták azt a kívánságát, hogy közelebből is megismerje a forradalmat. Mindezek ellenére Ágostonnak sikerült rábeszélnie szüleit, hogy engedjék el Párizsba, ahol részt vett a Bastille bevételének évfordulóján. A szüleinek írott levelében többek közt ez áll: „Körülvöltem vidám arcok. A nagy ünnepeken részt vesznek a király és a nép tisztségviselői, valamint a katonaság is. Ölelnek és csókolnak az ismeretlen személyek, mondva, hogy a forradalomnak minden téren hatnia kell.”

A következő és utolsó párizsi levelében Ágoston ezt írta: „Tegnap, július 17-én, részt vettem a nép és a Lafayette vezette katonaság összetűzésében. Lajos gyáva szolgálait kövekkel vártuk. Lövések is eldördültek, és néhány barátom meg is se-

bestült. Később megtudtuk, hogy halottak is voltak.”

A levelek tartalma nagy felháborodást keltett a fiatal forradalmár szüleiben, és megparancsolták Ágostonnak, hogy azonnal térjen vissza Elemérré. Ezt a határozatot az öreg Kiss levélben egy futárral küldte, akinek megparancsolta, hogy az „elvesztett” fiát hozza haza. Mégsem a szülői parancs döntött a hazatérésében. Ugyanis kapott egy második levelet is Franci futártól, amelyben Leven Anna emlékeztette Ágostonra az ígéreteré, hogy nem marad sokáig az idegenben és egyben panaszkodott a magányra és búskomorságára a messzi Pardányban (Megya).

1791 augusztus végén Ágoston visszatért Elemérré. A ház előtt a szülei, a személyzet és számos helybeli várta. Egy héttel később Kiss Izsák körülvezette fiát az eleméri birtokon. A kényelmes fogatban körüljárták a szerb és német részt, és útközben befordultak egy-egy házba is. Ez alkalommal Ágoston megismerte a falu fejlődését, és a feltételek javulását. Különösen meglepte a korszerű tejtermelés és a tejtermékek feldolgozása, amelyet a német részben tapasztalt. A szerb részben pedig a fejlett méhésztől volt elragadtatva.

A birtok megtekintése csak bevezetése volt annak a beszélgetésnek, amelyben a nagy és gazdag birtok tulajdonosa (Izsák) bejelentette döntését, hogy sürgősen Temesvárra kell költöznie. Ugyanis Temesvárról tudja csak a megtermelt fölösleges termékeket külföld felé értékesíteni. Ezt a feladatot tovább már nem lehet sikeresen és gyorsan Elemérről intézni. Másrészt számolt feleségének, Máriának a segítségére is, aki tehetséges és energikus asszony volt.

1791 karácsonya után Kiss Izsák elhagyta Elemérré. A birtoka karbantartását a fiára, Ágostonra és feleségére, Máriára bízta.

1792 májusában Elemér és a környező területek lakosai tanúi voltak az első léggömb felrepülésének. A bemutatóra egész télen készültek a párizsi, gosi és dalamberi fiatalok sportszakosztályai. Mint Ágoston személyes barátai, örömmel fogadták el a meghívást, hogy éppen Eleméren tartsák meg az első repülést. A feleségeiket is elhozták a bemutatóra, akik előzőleg megtanulták a léggömb varrását. Az utasoknak szánt kosarat a hazai szerbek fonták.

A sikeres felemelkedés után, a meleg levegő és a szél segítségével, a léggömb elrepült egészen a Tiszáig, majd a közeli mocsárban kényszerleszállást hajtott végre. (A léggömböt éveken át őrizték az új kastély padlásán, míg 1848-ban – a kastély kifosztásakor – szét nem vágták, majd széthurcolták.)

1792 nyarán Ágoston egy szakmai, tapasztalatgyűjtő utazáson vett részt, melyen a magyarországi nagybirtokok karbantartásának módjait tanulmányozta. A tanulmányutat édesapja, Kiss Izsák szervezte meg Temesvárról.

Igaz, hogy a körüljárt birtokok a legfejlettebbek és leghíresebbek voltak, az eleméri birtok mégsem maradt le tőlük semmiben sem. Sőt, az eleméri település korszerű kialakítása, a földművelés korszerűsítése, az iskolák és a különböző szakágak fejlesztése felülmúlta azokat.

Az utazásról hazatérve a családi tanács úgy határozott, hogy a nagyszerű eleméri birtok megkíván egy kastély építését, amely egyúttal a birtok központja és jelképe is lehet. Ezzel megkezdődött a szép, és nagyszerű kastély megvalósítása.

Az ősz kezdetén Ágoston körüljárta a birtok egyes részeit, és a szerb- és német faluvezetőkkel megbeszélést tartott. A napirenden a tanügyi és mezőgazdasági kérdések voltak, melyek Ágoston friss



benyomásai alapján megfelelő és halaszt-hatatlan megoldást igényeltek. A falu német részének képviselői előadták azt a kérelmüket, hogy az ő részükre külön biztositson kiváltságokat a hatóságnál, különösen a kereskedelem terén. Mivel a szerb képviselők ezt nem ellenezték, Ágoston megígérte, hogy beszélni fog a hatósággal erről. E kérdés megindítása pillanatában (1792-ben) Elemérnek 641 háza és 3448 lakosa volt, melyből 248 ház és 1707 lakos a falu német része.

1793 év őszét Ágoston az eleméri és környező települések közötti utak forgalmának fejlesztésével töltötte. A Tiszán történt szerencsétlenség és az öreg Kiss elutazása miatt belátta, hogy biztosítani kell a kereskedelmi utakat Temesvárig, az akkori Bánát kereskedelmi központjáig. E célból 1793. október 17-én összehívta az érintett földbirtokosokat, hogy közösen szervezzék meg e fontos kereskedelmi útvonal biztonságát. Az Eleméren megtartott gyűlésen részt vett 12 nagybirtokos. Elhatározták, hogy közös pénzből kiépítik a kereskedelmi utakat felügyelő épületeket és biztosítják a szállítmányok fegyveres kíséretét. Erre nagyon nagy szükség volt, mert egyre nőtt a rablótámadások száma. Másrészt az Elemér-Temesvár közötti kereskedelem fejlődése miatt szükséges volt a járműfejlesztésre is. Megnőtt a szállító kocsik száma, valamint a kocsikat húzó lovak száma is. 1793 év végén a környéki földbirtokosok által közösen üzemeltetett lovas telepen 37 munkás dolgozott.

December elején még két fontos gyűlést tartottak Eleméren. Először az egész vármegye német tanárai gyűltek össze, utána a szélmalom leendő gazdái jöttek tanácskozássra a nemesi házba. Ezen a gyűlésen részt vettek holland szakemberek is. A hollandok jelenléte azzal függött össze,

hogy Ágoston új, korszerű szélmalom építését tervezte.

A karácsonyt és az 1794-es év első napjait az egész Kiss család Temesváron töltötte. Ágoston ekkor ezt írta Bogdanovits Anna jegyesének: „Megléhet, hogy bűn, de hidd el, az egész újévi istentisztelet alatt csak rád gondoltam. Figyeltem apámat és nagybácsijaimat, hogy mélyen imádkoznak, de nem bírtam egy pillanatra sem észhez térni.”

Január elsején az egész család egy bálon vett részt, ahol egész Bánát legbefolyásosabb emberei voltak jelen. A pravoszláv karácsony előtt Ágoston és édesanyja visszautaztak Elemérré, hogy mint minden évben, ajándékokat osszanak ki a szerb gyerekeknek. Két nappal később Ágoston hófogatos/szánkó versenyt rendezett. A versenyt az Elemér-Becserek úton rendezték meg. A három különböző versenyben több mint 30 hófogatos/szánkó vett részt. Az egyik győzelem a verseny szervezőjének jutott.

1794 kora tavaszán az eleméri birtok vendége volt Tejer Albrecht, a híres német mezőgazdász, a mezőgazdasági tudományok kutatója, és az első mezőgazdasági insztitút igazgatója. Tejer összekötötte jövetelét német rokonsága meglátogatásával. Mint Ágoston vendége, Tejer figyelemmel kísérte a mezőgazdasági munkálatokat és lejegyezte az összes új dolgot, amit tapasztalt, majd szerepeltette is híres tudományos munkájában: „Grundsätze d. nationellen landwirtschaft”.

1794. május elején holland szakemberek csoportja érkezett Elemérré, a szélmalom felépítésére. A munkálatok május közepén kezdődtek, miután beszerezték a szükséges anyagokat. A holland szakemberekkel eljött Drajszler is, aki eleméri születésű volt, de éveket töltött Hollandiában a szélmalom tanulmányozásával.

A szélmalom 1794. október 2-án indították be az öreg Kiss, és sok vármegyei vendég jelenlétében. Idővel ez a szélmalom lett az egyik leghíresebb Bánátban.

Ahogy a birtok híre növekedett, úgy vált halaszthatatlanná egy új nemesi otthon felépítése. Az új kastély létrehozásának szorgalmazója legnagyobb részt Kiss Izsák felesége, Mária volt. Férje betegsége mellett magára vállalta nemcsak a nemességi birtok karbantartását, hanem az új kastély felépítését is. Ennek érdekében Mária a kor leghíresebb hazai és külföldi építészmérnökeivel tartott személyes kapcsolatot. A mérnököknek egy része Elemérré utazott, hogy személyesen megismerjék a területet és összegyűjtsék a szükséges adatokat. A megbeszéléseken Issekutz Mária mellett részt vett fia, Ágoston is.

Elkezdődtek a lakodalom előkészületei is. November közepén Ágoston hivatalosan megkérte Bogdanovits Anna kezét szüleitől, és megbeszéltek az esküvő időpontját. A szülők meglátogatták egymást és megbeszéltek az esküvő és a lakodalom minden részletét.

December közepén a fiatal Annát bemutatták a nagybecskereki előkelőségnek az eleméri kúria nagytermében. Ágoston jegyese nagyon jó benyomással volt a jelenlévőkre, különösen az idős nagyszonyokra, mert hiába próbáltak hibát találni a szimpatikus lányban.

1794 december végét Elemér ünnepi kedvben várta. Az erős tél és a vastag hótakaró különös hangulatot adott az év végének. Ágoston bécsi utazása után, ahol munkamegbeszéléseket tartott, Kiss Mária december 29-én, Eleméren megtartotta Torontál vármegye női jótékonyági egyesületének alapító gyűlését. Az egyesület egyik fő feladata volt a téli segélyezés, valamint a szegény családoknak és gye-

rekeknek szentelt karácsonyi csomagok összegyűjtése.

A karácsonyi ünnepeket Mária Ittabén töltötte Katalin testvérénél, Kiss Antón (Szerk. megj.: helyesen Kiss Miklós) feleségénél. Az ünnepek után Mária felkérést kapott a becskerekai katedrálislól, hogy az újévi istentiszteleten orgonáljon. A feljegyzések szerint Kiss Izsák felesége igen tehetségesen játszott orgonán. Már 1795 február végén érződött a korai tavasz lehetete. Március második felében elkezdődött a kastély alapjának ásása. A munkálatok kezdete előtt Magdics Ádám nagybecskereki pap, a nagyszámú torontál vármegyei vendégek jelenlétében megszentelte az építésre tervezett helyet. Az első kapavágást Ágoston, Nagy és Jung építészmérnökök tették meg. A vendégek megtekintették a tervezett kastély makettjét is, ebéd után pedig élvezhették Bogdanovits Anna énektudását, akit zongorán jövődöbéli anyósa kísért.

Időközben folytatódtak Bogdanovits Anna és Kiss Ágoston esküvői előkészületei. Megbeszéltek, hogy Augustin szent napján, Temesváron kötnek házasságot. A korabeli feljegyzések szerint a szertartás pompásan sikerült, igen sokan kísérték figyelemmel. A városban még hosszú ideig mesélték, hogy a templom elé pompás hófogatos fogatban érkeztek a fiatalok. A kíséretben néhány lovas magyar és örmény népviseletben volt. A templom előtt a város vezetője várta az ifjú párt. Az esküvő után a városházán, a nagyszámú torontál vármegyei vendégsereg tiszteletére ünnepi ebédet rendeztek. Az ebéd házigazdája Kiss Izsák komája volt.

A következő napon a fiatal pár és a becskerekai, eleméri, ittabei vendégek hazaindultak. A Temesváron töltött hosszabb idő után hazaindult az öreg Kiss is.

*Folytatjuk*

## Harusztok és kikicsárok

*Örmények, Magyar írók az örmény városokról, az örmény emberről Noran, 2008 (Gyűjtötte, összeállította és szerkesztette Sas Péter)*

A Noran Kiadó Városok, városok sorozatának kilencedik kötete ez. Kissé rendhagyónak tűnik ez a válogatás, hiszen az eddigi könyvek egy-egy várost vettek célba, sorrendben Párizs, Velence, Róma, London, Bécs, Berlin, Jeruzsálem, Kolozsvár voltak az antológiák célvárosai. Ebben az esetben, mint azt az alcím is sugallja, olyan írások is a válogatásba kerültek, amelyek nem konkrét várost, városokat idéznek meg, hanem az örmény embert. Sas Péter szerkesztő – nagyon helyesen – nem csak szépirodalmi szövegeket válogatott be, hanem visszaemlékezést, antropológiai tanulmányt, adomát, népmondát, néprajzi tanulmányt, levelezést stb. is. Így válik kerekké az örménységről kialakult, kronként változó kép. Én személy szerint elviseltem volna egy előszót, amely a válogatás szempontjairól adna fölvilágosítást, de ez elmaradt.

### Kik is a betelepült örmények?

„1672-ben költöztek be nagyobb számmal az első örmény tömegek Erdélybe. A letelepülés a XVIII. század elejéig tartott, s egy-egy csoport kihúzódott Magyarországra, a temesi bánóságba, Arad megyébe, míg egy másik rész, amelyből ma már hírmondó sem él, Újvidéken vont meg magát. Óriás vagyont, nagy műveltséget hoztak be az országba, s az együttes életre való intézmények kész konstrukcióját. Ahol csak lehetett, vá-

rosokat, egyházi szervezeteket alkottak s külön a maguk világi főintézményét, az úgynevezett örmény kompániát, melyet Szamosújvárról igazgattak.” – tudjuk meg Bányai Elemér Egy népfajpusztulása című írásából. Viszonylag gyorsan, 1686-ban feladják örmény vallásukat, és egyesülnek Rómával. Már az 1848-as forradalom előtt válaszütt előtt állottak: megtartsák-e különállásukat, vagy a társadalmi felemelkedés útját választják? A történelem azonban döntött helyettük. „...az 1848 és még inkább az 1867 utáni, modernizációt szorgalmazó adminisztratív átszervezések

mind ezt szolgálták. A Bach-korszakban megszüntették az örmény társulatok autonómiáját, Szamosújvár és Erzsébetváros (addig szabad királyi városok) 1870-ben elveszítik privilégiumaikat, 1873-ban végleg szertefoszlik a Mercantile Forum, elhal a céhszervezet. Szamosújváron 1850-ben megszűnik a fiúiskola, a leányiskola még hamarabb – az örmény nyelv a magyar iskola tantárgyává válik. (...) A hétköznapi gyakorlatában addig használt örmény nyelv így fokozatosan „archiválódik” fokozatosan átkerül az egzotikumok kategóriájába – a nyelvvesztés rohamossá válik” – írja Kali Kinga Vasárnapi örmények, valami a pozicionális identitásról című tanulmányában. Továbbá megtudjuk azt is, hogy az erdélyi örmények, pontosabban magyar-



örmények inkább tartják a kapcsolatot a magyarországi magyar-örményekkel, mint a moldvai vagy bukaresti örményül is beszélő örményekkel. Hogy miért, az is kiderül a tanulmányból. Az irodalmi összeállításról annyit mindenképp fontos elmondani, hogy Jókai Mórtól Krúdy Gyulán, Kosztolányi Dezsőn, Ady Endrén keresztül Alexa Károlyig és Bartis Attiláig bezárólag sok mindenki szerepel, aki érinti a témát. Vagy úgy, mint például Bartis Attila, aki nem az örménységről ír, hanem a Szamosújvári börtönről, ahol a narrátor

édesapja raboskodott, vagy úgy, mint Ady Endre, aki saját örmény származásáról értekezik. Mindenesetre azt a képet, amit az alcím sugall, maradéktalanul teljesíti. Még akkor is, ha némely novella azzal a magyar dzsentriidgöggel íródott, amely megveti az olyan foglalkozásokat, amelyek a kereskedelemmel kapcsolatosak. A tanult örmények (harusztok) nagy kereskedő kompániáit ugyanúgy, mint a kiskereskedők (kikicsárok) tevékenységét.

Bozsik Péter  
(www.litera.hu/hirek)

Ady Endre

## A magyar Pimodán 2.

Anyai ágon nagy sorig kálvinista pap és tanító az ősom, de Gáboriánoknak hívják őket, s ez gyanús: ezek nem ezeréves magyarok, ezeket nagyobb nyugtalanság hozta el erre, mint az ősmagyar lovasokat. Van is egy tradíció a különös, kenetes foglalkozásokat űző s éppen nem kenetes famíliában, hogy mielőtt Kálvin hite eljött volna Magyarországra, a Gáboriánok örmények és pópisták voltak.

A Gáboriánok nyugtalan emberek voltak valamennyien, ami nem illik se paphoz, se iskolamesterhez, de ők erről nyilván nem tehetek. Gáborián Ádám, a nagyatyám, versfirkáló ember volt, mondják, s ha versei nem lehettek fölséges művek, halni szépen halt Gáborián Ádám: részegen és bánatosan nekiment a Szamosnak. Akkor már nem volt pap, s bár a katedrán is okvetlenül hitetlen és hűtlen volt gondolatban néhányszor a Seregek Urához, élni mégse tudott nélküle, szegény, bolondos ember volt. Egyáltalában a Gáboriánok lelkileg csak annyira bírták az egyensúlyt, mint anyagiakban a Tasok. E két nem egy-

forma baj ellen egyformán védekeztek: itak, úgy látszik, a Gáboriánok nem teljes magyar talentummal. Ez lesz a magyar-rázója, hogy egy-két alapos örült került ki Gáborián Ádámon kívül is az anyám famíliájából, óh igen. Egzaltált, bolond, valószínűleg nem magyar família, mely azért vibrált, remegett, kínlódott annyit, hogy zsenit teremjen, ami – akármennyire önhitt vagyok is – nem jelenti azt, hogy énvelem biztosan célt ért.

Mindenesetre: én már nem érkeztem vígan, kevés bajjal és kevés terheltséggel az életre s ahhoz, amit hosszú húzódozás, titubálás után mégis csinálni kezdtem: az írásághoz. Legrokonabbnak az összes volt és lehető magyar költők közül Csonkai Vitéz Mihályt érzem magamhoz, akibe szintén befolyt, ha igaz, egy kis szemitaféle vér. Örültem más világ a világom, mint amit, ha esetleg akármilyen nációba születtek volna bele, eltitkolhatnék mások elől. Magyarországon, ahol a kivétel szinte olyan sűrű, mint az utálatos durva, ázsiai köznapiság és útszélsőség, nagy, nagy

csapás ez. Ázsiában az én fajtám második rendű fajta volt, amely nem juthatott el sem az ópiumhoz, se a komoly Nirvánához, miként nem jutott el Laocehoz, sem ahhoz a nagy kultúrához, melynek a krisztusi kultúra csak beteg árnyéka.

Mondom: Csokonai Vitéz Mihály unokájának érzem és tudom magam: veszettül európaiatlan magyarnak, aki kacagtató fanatizmussal és komolysággal él-hal Európáért. Csokonaiban, Csokonai egy-egy versében, babonásan megérezem azokat a szavakat, amelyek csak dőzsölés után pattanhattak ki egy lázas és meggyötört idegrendszer pörölymunkájából. Oh, ez nagy és titkos tudományom nekem: szavakon, agyakon, szellemességeken, régi embereken és írásokon is megérezni és megismerni a hajdani, elillant italmámort. Embereket, írókat, magyarokat, nemrég meghaltakat s ma is élőket ismerek, akiket talán később, ha folytatom ez írást, meg is nevezek, s akik valamennyien érdekes, bús rokonpéldák. A németek hírheht alkoholisták, s Hartlebennél különb Hartleben is ért már náluk hartlebeni sorsot, de a művész-temperamentumok alkoholizmusa nálunk a legkiabálóbb és legtipikusabb. A magyar fajtában öntudatlanul és rettenetesen él egy átok sejtése, azé a kielégülhetlenségé, mely a fél lelkek átka. Féllélek lehetünk, mint szép és harcias barbárok is már, s nem ok nélkül, sőt, jogos keserűséggel döngöttük a kultúrák Bizánc kapuját, s kellemetlenkedtünk a nyugati Európának. Mindaz, ami ezer éven át történt velünk, s amit szeretnénk a sorsharag számlájára írni, amit szépítgetünk, s mártír-aureolával ékesítünk, ami tökéletlenségünk bűne, következménye egyszerűen.

A művész, aki egy kicsit zseni és magyar, természetesen ezer métermázsával súlyosabb teherként cipeli lelkén az átkot. S megint magyar oka van annak, hogy nem

hasist eszik hozzá, ami magasabb, finomabb idegrendszerek mérge, de kényszerűen és stílusosan boros kupát fog vagy pálinkás butykost.

Kíváncsiságból megkíséreltem egyszer, hogy van-e erőm nyolc-tíz hónapig egy csöpp alkohol nélkül élni. Volt: gyönyörűen bírtam, de szenzibilitásom, ami a legelőkelőbb művésztulajdonság s az újromán fajták után csak a szemita fajtákban s talán a japánban van meg nagyobb mértékben, az örületig kezdett fokozódni. A szürke, por-színű magyar élet még szürkébbé és átkosabbá borult előttem, s a halálveszedelmesen nekem indult. Gyávább voltam, és még ma is jobban szeretem az életet egy-két negyedóráig valaminek látni, mintsem elengedjem magam a mámor turistakötele nélkül a meredélyen.

Egy-két hangot akartam csak most megütni magamban és azokban, akiknek lélekűrjaiban az én melódiáim alusznak. Talán kissé bizarr ez a bevezető írás programnak, de megsejteti, hogy mikről, kikről és hogyan akarok szólni. Az alkohollal, érzésekkel és versekkel élő ember a szeszélyes impulziók szeszélyes, beteg akrobatája. Néha olyan fegyverszünetet tart a lelke, hogy a halál és temető valósággal csatateret hozzá mérve. Máskor zúgva, mindent előntve indul meg, mint valami kiszabadult mesefolyam, s ilyenkor megszegyenül előtte minden bivaly-idegrendszer és isteni egészség. Mintha azonban azt máris meg tudtam volna mondani, hogy micsoda a magyar Pimodán, az Alkohol-hotel, amelynek a tetője kertté van alakítva, ahova lift nélkül kerülünk föl, s ahol felséges magyar lelkek virulnak vagy hervadnak el, mielőtt az igaz virulásba belefoghatnának.

(*Örmények – Magyar írók az örmény városokról, az örmény emberekről*  
Noran Kiadó Kft. 2008)

## Fővárosi Örmény Klub

2009. március 19. (csütörtök) du. 17 óra

Magyarok Háza, Budapest V., Semmelweis u. 1–3. I. emeleti Bartók terem

### Műsor:

Dr. Száva T. Sándor: Gyergyói- és szépvízi magyarörmények nyomában c. könyvet bemutatja: *Tófalvi Zoltán* író, történész (Marosvásárhely). A szerző a helyszínen dedikálja könyvét

Barangolás őseink földjén, Erdélyben

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület 2009. évi programajánlója – *Dr. Szarka György* vetítettképes előadása

Rendezi: az *Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület* és a *Fővárosi Örmény Önkormányzat*



## Budapest egyesítésének 135. évfordulójára készülünk

A Budapesti Művelődési Központ az alábbi levelet küldte a Fővárosi Örmény Önkormányzat elnökének:

„Budapest 2009-ben ünnepli a városegysítésnek – Pest, Buda és Óbuda nászának – 135. évfordulóját. A Budapesti Művelődési Központ város- és kultúraismereti sétákkal és programokkal tiszteleg az esemény előtt. Az egyesített város egy-egy nemzetiségi kultúra, illetve jelenlét lenyomatát, emlékhelyét is őrzi. Rendezvénysorozatunkban az emlékhelyeket idegenvezetőikkel kísért fővárosi sétákkal szeretnénk feltárni, a nemzetiségi kultúrát, a hagyományokat, a város fejlődésében betöltött szerepüket, a kulturális emlékeiket és mai jelenlétüket pedig művészeti rendezvények szervezésével (szabadegyetem, filmklub, autentikus zenei- és táncestek, irodalmi programok, kiállítások, ételkosztolók stb.) szeretnénk bemutatni. Terveink szerint tavaszi indítással, kéthetente kerülne sor egy-egy nemzetiség napjának megszervezésére, melynek megvalósításához kérnénk az Önök javaslatait, segítségét.”

A Fővárosi Örmény Önkormányzat és az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egye-

sület bejelentkezett a programba. A Fővárosi Örmény Önkormányzat és az *EÖGYKE felkéri a kerületi örmény önkormányzatokat, kerületi lakosokat*, hogy a kerületükben található örmény vonatkozású utcák, terek, emlékhelyek (emléktáblák, szobrok, stb.), kerületükben lakott, vagy lakó örmény hírességek listáját készítsék el és ismertessék az emlékhelyek örmény történelmi, vagy kulturális vonatkozásait! Az összegyűjtött anyagokat egyesítve megküldjük a Budapesti Művelődési Központnak egy fővárosi „örmény” séta megszervezése céljából.

A megküldött anyagokat az Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek hasábjain is megjelentetjük – feltüntetve a beküldő nevét is, hogy a fővárosban jártunkban-keltünkben mindenkinek módja legyen az örmény vonatkozású emlékhelyeket megismerni, felkeresni.

**Beérkezési határidő: március 30. (a fővárosi rendezvény számára).**

A határidőn túl érkezett anyagokat is szívesen fogadjuk és megjelentetjük a füzetekben.

*Dr. Issekutz Sarolta*, elnök

Fővárosi Örmény Önkormányzat, Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

Dr. Issekutz Sarolta

## Az erdélyi örmény diaszpóra legújabb könyvei

### Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület és a Budapesti Fővárosi Örmény Önkormányzat elnökeként szeretettel köszöntöm Önöket.

Az EÖGYKE már 2005-ben bemutatkozott Jerevánban egy kulturális műsor keretében, amikor egy kiállítást és könyvbemutatót is rendezett. Azóta többször voltam itt az őshazában és sohasem üres kézzel. 2005-ben létrehoztunk egy kis könyvtárat az Örmény Nemzeti Könyvtáron belül, valamint a Matenadaran és a Tudományos Akadémia Történettudományi Intézetén belül, amelynek azt a nevet adhatjuk, hogy „Erdélyi örmény diaszpóra könyvtára”. Ebben a magyarországi történelmi örménység, a magyar anyanyelvű un. erdélyi örmények könyvkiadása van túlsúlyban, de elhoztuk mindazokat az örmény tárgyú könyveket is, amelyeket a támogatásunkkal adtak ki, vagy meg tudtunk szerezni (pl. Vatikáni Könyvtárból 3 db örmény kódexmásolatot). Célunk annak dokumentálása, hogy az erdélyi örmény diaszpóra a Kárpát-medencében foglalkozik ősei kultúrájával és történelmével, fontosnak tartja ennek megismertetését a széles társadalommal, ezért választja a legmaradandóbb és a legtöbb emberhez eljutó formát: a Könyvet. Könyveinket eljuttatjuk minden alkalommal a magyarországi és erdélyi közgyűjteményeknek – eddig kb. 80 helyre -, eljuttatjuk ide az Őshazába, de egészen friss kapcsolatfelvétel eredményeként eljuttatjuk Ukrajnába, Lembergbe, az ott élő

örmény közösséghez, valamint Szerbiába, az ott élő magyar és szerb nyelvű örmények számára.

Az Egyesület Erdélyi Örmény Múzeum (rövidítve: EÖM) sorozata jelzi főleg a könyvkiadói tevékenységét bár a sorozaton kívül is jelent meg könyve és kiadványa, mint pl. a Genocídium 90. évfordulójára megjelent 3 nyelvű képes falinaptára.

Az armenológia, az örmény nemzettel, kultúrával foglalkozó tudomány eddig is rendelkezett jelentős, magyar nyelvű munkákkal, melyekből a nagyközönség örményekre vonatkozó ismereteit bővíthette. Jelen esetben négy könyvről szeretnék beszámolni. Tematikusan a következőket ismertetem előadásomban:

1. egy, a genocídium történetét feldolgozó kötetet;
2. az erdélyi örmények történetét feldolgozó kötetet;
3. egy erdélyi örmény közösséget bemutató kétkötetes munkát,
4. valamint a 2006. évkönyv II. félévi kötetét és a 2007. évkönyv I. félévi kötetét.

Beszámolóm gondolatmenete tehát ezek alapján a következő: kiindulva az egész örménységet érintő – szomorú – történelmi eseményből, visszatekintek az erdélyi örményekre, majd bővebben azok egyik közösségére, s így érünk el a jelenhez.

### I.

A magyar közönségben van érdeklődés az örmény nemzet története, sorsa iránt. Eléggő köztudott az 1915. évi genocí-

dium, melyet a történelemben lezajlott legnagyobb gonosztettek közé lehet sorolni a XX. század nagy szűgyenyére. Ilyennek soha többé nem szabad előfordulnia! Az erre való figyelmeztetés az első szempont, hogy a genocídiummal foglalkozni kell. A másik pedig a mártírokra való emlékezés. Az 1915. év áldozatait mártíroknak – s ezen belül a kereszténység mártírjainak is – tekintethetjük.

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület kiadásában *Nikolaj Hovhanniszján „Az Örmény Genocídium”* (Jereván 2005) jelent meg magyar nyelven (Budapest 2007), amely az első magyar nyelvű kötet e témában. A gyásznapra megjelent könyvet könyvbemutatókon ismertettük s egyben a genocídiumról korabeli fotókból rendezett kiállítást is a nagyközönség elé tártuk.

E népi társadalmi tudott, bár hazánkba kevés menekült érkezett. A több mint 90 év elmúltával is fontos róla szólnunk, miként a könyv hátsó borítóján álló szövegben is olvasható: „Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület célja, hogy ezen könyvével a magyar társadalom és politikum számára egy több oldalról megvilágított és dokumentált anyagot szolgáltatasson a 20. sz. első nagy népiirtásáról, mely méltatlanul elhallgatott mind a mai napig.” S e célnak megfelelően közel 1000 példány került ajándékként szétosztásra a magyar politikusok részére úgy a parlamentben, mint az EU képviselőcsoportban, valamint a főpolgármesteri és helyi önkormányzati képviselők között.

A könyv idézi Hitler cinikus megállapítását (1939): „Ugyan ki emlékezik már az Örmény Népiirtásra?” Íme, e könyv is bizonyíték, hogy még mindig emlékeznek.

A kötet nemcsak a genocídium történelmi előzményeit és a tényszerű leírását mutatja be, hanem mintegy függetlékként szerepelnek idézetek örmény üldözésekre történő reagálásokról, híradásokról a 19. század végi *Armenia magyar-örmény havi szemle* Szamosújváron megjelent lap hasábjairól. De van a kötet megjelentetésének egy ki nem mondott szándéka is: sok közös vonás van az örmény és a magyar sorsban, hisz a 20. században a magyar nemzetet is számtalan atrocitás érte!

### II.

A következő könyv az erdélyi örmények monográfiájának is tekinthető: *Gazdovits Miklós* munkája, „*Az erdélyi örmények története*” (Kolozsvár 2006). A kötet 450 oldalon rengeteg adatot közöl, s próbálja a szerteágazó történelmi szálakat egybefogni. Az ismertetéséhez a legjobb, ha a szerkezete alapján mutatom be a 11 fejezetet, mely két nagyobb részre oszlik. Az első inkább politikatörténet, négy fejezettel, a második rész pedig az V. és XI. fejezetekkel inkább művelődéstörténelmi jellegű.

I. Bevezetés az örmények történetébe, érintve a mítoszokat, az írást és az időszámítást.

II. Itt a havasalföldi, moldvai s lengyelországi örmények története kap helyet, hisz az erdélyi örmények számtalan szállal kötődnek hozzájuk.

III. Az erdélyi örményekről szól, megemlítve a középkori Magyarországon élő örményeket is, majd három közösség történetével foglalkozik, melyek az alábbi településeken létesültek: Beszterce (örményül Bistriz), Gyergyószentmiklós (Dzsurdzsov), Szépvíz (Szipkiz).

IV. A két erdélyi örmény szabad királyi várossal részletesebben foglal-

kozik: Szamosújvár és Erzsébetváros (latin nevükkel említi: Armenopolis és Elisabethopolis).

Ezután következik a második rész!

V. Az örmény vallást ismerteti, ezen belül az erdélyi örmény katolikusok történetét.

VI. E fejezetből megismerjük az erdélyi örmény iskolák történetét.

VII. fejezetcím: „Erdélyi örmény iskola”, de ezen nem oktatási intézményt kell értenünk, hanem politikai-kulturális mozgalmat, melynek a társadalmi beilleszkedés volt a célja.

VIII. „Erdélyi Örmény Múzeum Egyesület”, mely társadalmi szervezet volt, s arra törekedett, hogy Szamosújváron egy örmény múzeum létesüljön.

IX. A történelmi Magyarország Bánát s Bácska nevű részein élt örményekről ad rövid ismertetést. (Megjegyzem: az elmúlt napokban, az 1848/49-es szabadságharc mártírjainak, Kiss Ernő és Lázár Vilmos örmény gyökerű aradi vértanúknak emlékére rendezett, a szerbiai Nagybecskerekben és Eleméren tartott ünnepségek során sikerült megismernünk a Szerbiában élő erdélyi örmény gyökerűeket és felvenni velük a családi és hivatalos kapcsolatot is, úgyis, mint Kiss Ernő aradi vértanú leszármazott.)

X. 34 jelesebb örmény családot ismertet.

XI. Közre ad – fekete-fehér színben – 31 örmény családnak adományozott nemesi címet.

A kötetet bibliográfia, tartalomjegyzék (román, német, angol és magyar nyelven), névtár s ötoldalnnyi színes kép zárja.

Az előbb vázoltak alapján is hozzátehetjük a címben foglaltakhoz, hogy több mint az erdélyi örmények története. Nagy előnye az adatai bőségének, hogy

nem kell a régi forrásmunkákat elővennünk a megismeréshez.

És hadd hívjuk fel a figyelmet arra, hogy foglalkozik, az un. „szavard-magyarok” történetével: akik a vándorló magyarságról leszáradva a Kaukázusban az örményekkel keveredtek. Említi a koraközépkori „hatkaréjos” templomainkat. (Hatkaréjos: alaprajzilag hat félkör van egybefonódva!) Ezek egyes művészeti elemeiből örményekre következtek. Az Észak Magyarországon lévő Karcsa nevű település templomában egy dombozművön az ahtamari hatyúk ábrázolását véli felfedezni. Ezt az örmény mondát ismerteti is.

### III.

A következőkben egy kétkötetes művet ismertetünk, mely az egyik – máig is élő – erdélyi örmény közösséget mutatja be egészen a közelmúltig: Gyergyószentmiklóst. *Garda Dezső* műve: *Gyergyói örmények könyve* (Budapest 2007. I.: 474; és II.: 459 oldal) Forrásértékű, számos adattal: korabeli dokumentumok szövegének a közlésével, statisztikai táblázatokkal, grafikonokkal. Maga a cím is sejteti, hogy itt nem egyszerűen történetírásról van szó, hanem betekintés a közösség évszázadainak mindennapjaiba. A következőkben a terjedelem és a sokrétűség miatt szerkezeti felépítése alapján ismertetném a két kötetet.

Az I. kötet elején rövid ismertetést olvashatunk az örmények történetéről, majd az erdélyi örményekről, nevezetesen öt településről, ahol az örmények nagyobb közössége telepedett meg. Beszterce városában az örmény közösség rövid ideig állott fenn, innen 1700 után Szamosújvárra költöztek. E város történetének az ismertetése után ír Erzsébetvárosról, majd

Csikszépvízről bővebben, hisz ez közel van Gyergyószentmiklóshoz. A szépvízi családokról is ír, kitekintve a környező falvakra is. A gyergyószentmiklósi közösségre terve a betelepedésről kapunk adatokat, még korábbiakat, mint az 1672. esztendő, mikor Apafi Mihály fejedelem pártfogolta az örményeket. A város kedvező földrajzi fekvése vonzotta ide a főleg állatkereskedelemmel s ehhez kapcsolódó iparágakkal foglalkozó örményeket. A szerző a születési (keresztelési) anyakönyvek adatait is elemzi, s ez alkalmat nyújt neki családi statisztikák bemutatására. Egyben a nevek eredetéről és rövid történetéről is szól.

Az örmények vetélytársat jelentettek más kereskedők számára, tevékenységüket jogilag is szabályozták. Ez némileg korlátozást is jelentett, de keretbe fogta tevékenységüket. A XIX. század közepéig gazdasági társulások is működtek, a két legfontosabb: az örmény tímárok társulata és a mészárosoké. Természetesen más iparágakban is tevékenykedtek, de leginkább, mint kereskedők voltak ismertek. Volt egy szervezetük, latin nevén: Mercantil Forum. Magyarul: Kereskedői szék. Ha tevékenységét meg akarnánk határozni: önkormányzati, igazságszolgáltatási, érdekvédelmi szervezetnek mondható, az élén választott vezetőséggel. Megismerjük a vezetőik névsorait is. Nem minden kereskedő gazdagodott meg, s a Fórum próbált védelmet nyújtani a rászorulóknak.

A II. kötet már nem annyira a megélhetéssel foglalkozik, inkább társadalmi és kulturális témákkal. Fejezetet szentel a nők helyzetének és a társadalmi vigasztalásoknak is. Az örmény közösség életéhez hozzátartozott az iskola is, mely örmény jelleggel 1880-ig állott fenn, s akkor a város központi iskolájába tago-

dódott be, de még 1920-ig volt örmény tanító.

A legfontosabb intézmény az örmény katolikus egyházközség, mely napjainkban is működik. A kötetből megismerjük a templomépítés történetét, a templom művészi értékeit színes fotók mutatják be. Tudomást szerzünk azokról, akik a templomkertben vannak eltemetve. Találunk adatokat a szegénygondozásra. Felsorolja az itt működött lelkészeket és tevékenységüket. Az örmény közösség életébe is bepillantunk a 19. sz. közepétől szinte napjainkig, benne a 20. századi népmozgalmi adatokkal (születés, házasság, halálozás). E részt az egyházközségekhez kötődők névsora zárja 2006-ból: 226 fő. (Ők fizetnek az egyházközségnek egyházi adót, vannak benne egyes házasságban élők is!) Szerepel az örmény temető ismertetése, helyszínrajzokkal. Néhány családnak a történetét is megismerjük, többeknél a családfát is.

### IV.

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület 1997 óta jelenteti meg az Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek havi lapot, amely XI. évfolyamát zárja ebben az évben. 1700 példányban jelenik meg ingyenesen, fekete-fehér kivitelben, fotókkal, átlag 52 oldalszámmal, A5 kivitelben, állami támogatás nélkül, magánemberek és kisebbségi önkormányzataink anyagi segítségével. Honlapunkon [www.magyormeny.hu](http://www.magyormeny.hu) évek óta olvasható, több lapszám is. Kulturális és információs havi lap, mely az örmény közösség múltjával, jelenével foglalkozik, hogy a jövőben is legyen dokumentuma a történelmi, magyar anyanyelvű örménység örmény gyökerek, hagyományok életben tartása



érdekében kifejtett tevékeny működésének. Közösségi híreket, tanulmányokat, archív dokumentumokat, a gyökérkutatás eredményeit, örmény gyökerű hírességeink bemutatását stb. juttatja el a szétszóródott erdélyi örmény közösség tagjainak főleg Magyarországon, de egyharmad részben Erdélyben is, postai úton. A félévente megjelenő évkönyv havi bontásban megjelenő tartalomjegyzékkel főleg a közgyűjteményekhez, civil szervezetekhez, önkormányzatokhoz kerül el, kutatás céljából.

Most a 2006. évi II. kötetet (augusztustól decemberig) és a 2007. évi I. kötetet januártól júniusig) hoztam magammal. A korábbi évkönyvek már a könyvtár állományában vannak.

Minden évben liturgikus szöveggel kezdődik minden egyes havi szám. 2006. évben Nareki Szent Gergely imájának részleteiből, a 2007. évi pedig az örmény mise (patarag) megemlékezéseiből ad szemelvényeket. Egyházi és világi, történelmi, irodalmi, művészettörténeti és zenei, szociológiai és kisebbségpolitikai stb. témák váltakozva jelentek meg a lap hasábjain, fotó illusztrációkkal megelevenítve a közösségi élet egyes eseményeit. Kordokumentumként működik, mely egy igen aktív több száz éves Kárpát-medencei történeti háttérrel rendelkező, diaszpórában élő magyar anyanyelvű közösség jelenét mutatja be, s amely igazolja a történelmi örménység élni akarását, összetartását. Cikkeink többségét magyarországi és erdélyi tudósítók közvetlenül nekünk írott cikkei, illetve más lapok örmény témájú cikkeinek átvétele, elhangzott előadások és megjelent tanulmányok, könyvismertető stb. adják, minden esetben feltüntetve a forrást.

Az örmények iránt feléledőben van újra

az érdeklődés. Ezt bizonyítja az Örmény Kultúra Hete 2007. április 19-25. között Budapesten zajlott rendezvénysorozat is, melyet az EÖGYKE és a Fővárosi Örmény Önkormányzat közösen szervezett. 7 nap, 10 program. A Füzetek áprilisi száma ismertette a programot, a májusi s júniusi számokban pedig beszámolókat, előadások szövegeit olvashattuk. A nagyon nagy sikerű, változatos örmény bemutatkozás folytatására 2008. áprilisában kerül sor, amelyről majd a 2008. évi füzetekben és évkönyvben fogjuk tájékoztatni az őshaza közgyűjteményeit, olvasóit.

A Füzetek tehát változatlanul hírt ad mind a múlttól, mind a jelenről! Dokumentál és így forrásanyagot biztosít a jelen olvasói és a jövő kutatói számára. A további együttműködés reményében adom át ismertetett könyveinket adományként az Örmény Nemzeti Könyvtár számára.

Köszönöm, hogy meghallgattak.

Jereván, 2007. október 25.

*Dr. Issekutz Sarolta*

*(Az előadás az Örmény Nemzeti Könyvtár alapításának 175. évfordulójára rendezett nemzetközi tudományos konferencián hangzott el Jerevánban magyarul és oroszul, vetítettképes háttérrel, mely a könyveket, valamint az erdélyi örmény közösség kulturális rendezvényeit, hírességeit mutatta be. A bemutatott könyvek az Örmény Nemzeti Könyvtár, a Matenadaran és az Örmény Tudományos Akadémia könyvtára számára kerültek átadásra az egyesület adományaként 1-1 példányban. Az erről szóló cikk a füzetek 2007. novemberi száma 26-28. oldalán jelent meg.)*

Száva Alex

## Kis erdélyi-örmény nyelvkurzus

(3. rész)

kiejtés:

ch mint a német „ch” (schumacher)  
gh mint a francia vagy északi német „r”  
(torokhang, a ch-nal erősebben hangzik)  
ê a magyar „ö”-hez hasonló

az örmény mindig az utolsó szótagot hangsúlyozza

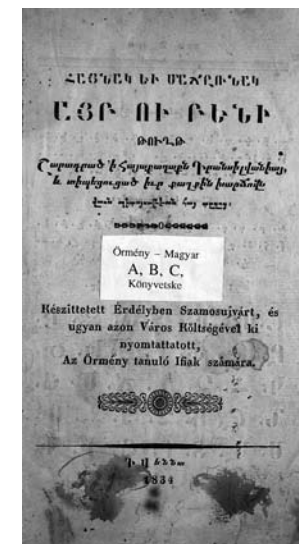
Igen – Jo  
Nem – Ocs  
Jó napot kívánok! – Pári or!  
Szervusz, hello! – Párjév!  
Viszontlátásra! – Párov hándëbinkh!  
Kérem! – Chëntrim!  
Köszönöm (szépen). – (Zor) êsnáhágán im.  
Hogy vagy (van)? – Incs beszisz(beszikh)?  
Jól vagyok. – Ágheg im.  
Hol van...? – Uruch e...?  
Mit csinálsz? – incs gánisz?  
Mit akarsz? – Incs guzisz?  
Akarok enni (inni)! – Jész guzím udelu (chëmelu)!

Miért? – Incsu?  
Hány, mennyi? – Incs-chár?  
Mikor? – Jé(r)ph?  
Ki ez? – Ász vov e?  
Mi ez? – Ász incs e?  
Hová mégy(sz)? – Uruch gethász?  
Örmény vagy? – Tun háj isz?  
Magyar (erdélyi)örmény vagyok. – Jész mádsri (árdeáli) háj im.  
Tudsz örményül? – Kidisz hájnhág?  
Nem tudok/-m. – Csidim.  
Nem értek/-m. – Csihászkênám.  
Csak magyarul beszélek. – Jész nêma madsêrnág gizuruczim.

Ad nekem ... – Dur indzig....  
Nincs pénzem. – Csunim bán.  
Szeretlek – Giszirim êzhkjé

## Örmény – Magyar ABC Könyvetske

*Készítettett Erdélyben Szamosujvárt, és ugyan azon Város Költségével ki nyomtatattott, Az Örmény tanuló Ifiak számára. 1834*



Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület a fenti könyvecskét kép formában megjelentette, melyet a [www.magyarormeny.hu](http://www.magyarormeny.hu) honlapon lapozható formában bárki elolvashatja. Célunk az volt, hogy mindenki hozzáférhessen és tanulmányozhassa, ha a régi erdélyi örmény dokumentumokat meg kívánja fejteni. *(Folytatás a 28. oldalon)*

Jó	– Gheg
Szép	– êrind
Nagy	– Mjêdz
Kicsi	– Bizdig
Férfi	– Erigmárt
Nő	– Gêniqmárt
Leány	– Ghgcsig
Fiú	– Dêghá
Ház	– Dun
Templom	– Zsám
Út	– Dzsámpá
Város	– Kághák
Ország	– Ergir
Kenyér	– Hác
Tej	– Gáth
Víz	– Csur
Hús	– Misz
Ma	– Ászor
Holnap	– Vághê
Tegnap	– Erek
Most	– Himbig
Mindig	– Zudrê
Soha	– Hergisz
Magyarország	– Mádsárkh
Erdély	– Árdeál (tránszilvánoh)

## Irodalomjegyzék:

- Szongott Kristóf: A magyarhoni örmény családok genealógiája (Szamosújvár 1898)  
 Szongott Kristóf: Szamosújvár szabad királyi város Monográfiája (4 kötet) (Szamosújvár 1901–1903)  
 Avedik Lukács: Erzsébetváros Monográfiája (Szamosújvár 1896)  
 Száva Tibor-Sándor: Szépvízi magyarörmények nyomában (Bécs 2003)  
 Govrig Gergely: Transilvanioi Hajocz Metropolitise Gerla Hajakhaghakh (Bécs 1896)  
 Roszko Kazimierz: Les Contes des Armeniens Polonais de Kutu, Folia Orientalia vol 1.2 (Krakow 1959)  
 Roszko Kazimierz: Les Contes des Armeniens Polonais de Kutu, Folia Orientalia vol 4 (Krakow 1962)

- Pisowicz Andrzej: Phonetic Characteristics of the Dialect of Polish Armenians, Prof. Tadeusz Pobożniak's Memorial Volume (Krakow 1980)  
 Hanusz Jan: O języku Ormian Polskich, (Krakow 1886)  
 Greppin John & Khachaturian Amalya: A Handbook of Armenian Dialectology (New York 1986)  
 Adjarjan Hr.: Khenuthiun Ardiali Parpari (Jereván 1953)  
 ABC Armenisch und Deutsch oder Namenbuechlein zum Gebrauche der Armenischen Jugend in Siebenbuergen (Bécs 1788)  
 Keleti Károly: A nemzetiségi viszonyok Magyarországon az 1880. évi népszámlálás alapján (Budapest 1885)  
 A 1870. évi népszámlálás eredményei (Budapest 1871)  
 Magyar András: Az Erdélyi Örmény Egyház egykori iskolái, Armenia, 1995/2, 11. sz. (Kolozsvár 1995)  
 Joó Krisztina: A nyugati örmény reneszánsz, Armenia 1996/1, 13. sz. (Kolozsvár 1996)  
 Tutsek János: Emlékezéseim a Szamosújvári Örmény Múzeumról és társadalomról, Magyarörmény Kulturális Lapok V.1. sz. (Budapest 2003)  
 Bodurián János: A Vörös Hold, elbeszélések (Csikszépvíz 1931)  
 Puskás Attila: Az erdélyi örmények nyomában, (Gyergyószentmiklós 2006) Internet

*(Folytatás a 27. oldalról)*

Különösen gondolunk azokra, akik a régi örmény anyakönyveket tanulmányozzák családfa kutatási célból.  
 DVD lemezen is kiadjuk a fenti **ABC-s könyvecskét**, valamint a **Gyakorlati Örmény Nyelvtan** c. könyvet, amelyet P. Verthanesz Jakutgián mechitarista és Vasady Gyula tanár szerkesztett s Velenében, a Mechitarista nyomdában adtak ki 1876-ban. A DVD az egyesületnél szerezhető be 3 000 Ft-ért.

Dr. Issekutz Sarolta

## Bálintné Kovács Júlia – Moszkovitsné Osztián Aranaka

## A mezőbándi Osztián Béla családjáról...

(5., befejező rész)

A kulákság miatt én **Osztián Aranka** nehezen, megszakításokkal végeztem el az egyetem földrajz-geológia szakát 1952-ben. Férjem Moszkovits Károly is ugyanakkor végzett, ő a jogi karon.

Két gyermekkel áldott meg az Úr.

**Moszkovits Júlia Tamara** a lányunk, férje dr. Márton László külföldi kutatóintézetben dolgozik és előadótanár a Sapientia Egyetemen. Két unokával ajándékoztak meg, Annamária sokoldalú érdeklődésű, most éppen az építészeti végzi Kolozsváron, de több idegen nyelvet is beszél, nem biztos, hogy megelégszik „csak” az építészmenői diplomával.

Ifj. Márton László, a fiuk harmadéves a Sapientian, a számítástechnika szakon, de a filmszakmában szeretne továbbtanulni.

Fiunk **Moszkovits János** eredeti végzettsége szerint bányamérnök. Az 1990-es marosvásárhelyi véres események után Budapesten telepedett le, állást kapott a Kossuth Rádió szalagtárában, megnősült. Felesége Bálint Ágnes-Júlia szintén erdélyi származású, kolozsvári. Bálint Tibor író kisebbik lánya, akivel még itthon összeismerkedtek, a „legendás” szebeni dzsessz-koncerteken...

Fájó szívvel engedjük útra őket, de arra gondoltunk-gondolunk, hogy még a vándoradár is kényszerrepülést tesz a fennmaradásért, és amikor az idő kedvez, visszatér a fészkebe...

Tekintettel arra, hogy fiunk bányamérnökként semmi jóra nem számíthatott, kenyérkereső munkája-, majd a gyermeknevelés mellett (ő maradt otthon a picikkel) újság-



A Moszkovits család, meg egy Bálint...

írói, politológiai tanulmányokkal bővítette ismereteit, és mindazzal, ami a rádiós munkához szükséges, felesége pedig befejezte az angol-magyar szakot, szerkesztőként is dolgozott, és szült két gyermeket. Gyermekük Moszkovits Péter-Bence és Moszkovits Alma-Anna.

A gyermekek iskoláikat Bukarestben az „Ady Endre” Magyar Tannyelvű Iskolában kezdték, mert Édesapjuk 2001-től 2007-ig bezárólag a Kossuth Rádió bukaresti tudósítója volt, és természetesen kis családja is vele ment a román fővárosba. Sajnos akkor sem voltak közelebb, mert Bukarest is Budapest is messze van Marosvásárhelytől is, Kolozsvártól is...

Már újra Budapesten vannak, és mi vágyakozhatunk utánuk!

Szeretjük a nagy családi összejöveteleket, a névnapokat, születésnapokat, házassági évfordulókat, keresztelőket...

Emlékezzünk, kutassunk őseink után, mert ahogy a Füzetek mottója is figyelmeztet: „Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék...”. Tőlünk most ennyi tellett. Hátha valamelyik családtag kiegészíti mindazt, ami itt összegyűlt. Úgy legyen!

## Marosvásárhelyi örmények a Keresztelő Szent János plébánia jegyzőkönyvében

(1. rész)

A marosvásárhelyi Szász Ávéd Rózsa, egyesületi jegyző hónapokon keresztül kutatót a Keresztelő Szent János plébániatemplom levéltárában. Ennek eredményeit a MÖMKE decemberi találkozásán tette közzé, nagyszámú hallgatóság előtt a Deus Providebit házban. Úgy érezzük, hogy kutatómunkájának történelmi jelentősége van, hiszen mindeddig senkinek sem sikerült ebből a tiszta forrásból meríteni és feldolgozni az értékes adatgyűjteményt. A kutatott jegyzőkönyvi adatok bizonyítják egyrészt az örmények nagyszámú jelenlétét a városban, másrészt, hogy aktív jelenlétükkel szolgálták az egyházközség életét, támogatták tanintézmények alapítását és fenntartását. Kihasználták legjobb tudásukat, tehetségüket, a kereskedés révén szerzett kapcsolataikat a közösség érdekében. A kutatás ugyanakkor értékes adatokat közöl a vásárhelyi örmények foglalkozásáról is.

A jegyzőkönyvben több örmény történelmi családnév fedezünk fel, ezeket az alábbiakban aláhúztuk – mindez azonban nem jelenti, hogy más személy nem lehetett örmény származású.

A munka nem valószínű volt volna meg Barabás Kis Anna levéltáros nélkül, akinek ezúton is köszönjük a segítségét.

*Dr. Puskás Attila MÖMKE (Marosvásárhelyi Örmény-Magyar Kulturális Egyesület)*

### A vásárhelyi jezsuita misszió

I. Leopold (császár) a római katolikus hitűek 150 éves száműzetése után, 1670-ben elrendeli, hogy alattvalóinak szabad vallásgyakorlat biztosíttassék.

A szétfutott hívek megkeresésére és összeszedésére Marosvásárhelyre küldött Székely Zsigmond atya már aggkora miatt is alkalmatlan volt e feladat elvégzésére, ezért a lelkipásztorkodás a kolozsvári jezsuita atyákra szállt.

Kapi Gábor a jezsuita misszió superiora 1702-ben P. Endes János tanárt bízta meg ideiglenesen a lelki szolgálattal, – akit Kövesdi Boér Simon hívott házába és mindenben szolgálatára volt.<sup>1</sup>

A misszionárius megérkezése után Boér Simon egyik lakószobáját alakították át kápolnává, majd a misszió megkapta az egész házat, – aminek fölszerelésében és építésében versenyezve buzgólkodtak a hívek.

Kövesdi Boér Simon marosvásárhelyi birtokos nemes, a fogarasi vár és Fogaras vidék főkapitánya, latin nyelven írott adománylevele:

„...az első feleség Henter Borbála anyja Nagy Judit, Marosvásárhelyen a Poklos (*ma Főté, a szerk. megj.*) utcában a piacon lévő házhelyét, szomszédok: Csizmadia Sándor, másfelől Lugosi Ferenc háza, (később a Dominikánusok számára szerezték meg), férjének Henter Andrásnak beleegyezésével elzálogosított Görög Andrásnak

<sup>1</sup> Vö. Marton Judit, *A Keresztelő Szt. János plébániatemplom története*, in Markó E. (szerk.), *A marosvásárhelyi Keresztelő Szent János Plébánia*, Lyra, Marosvásárhely, 18-30.

és nejeének Görög Margitnak. Görög András halála után, neje Görög Margit a jószágot megvételre nekem (Boér Simon) ajánlotta, a „fundus” nehogy idegen kézre jusson, saját pénzzel váltottam meg, amit javaival és jogaival a tisztelendő Jezsuita és nem más szerzetes Atyáknak adok és ajándékozok, azzal a rendelkezési hatalommal, hogy a fundus összes java a Jezsuita Atyák javára és lakására használjanak.”

„átkozott legyen bármely örökösöm és minden más, aki a fent nevezett Jezustársaság Atyáit jogos birtokuk használatában zavarná.

Kelt Fogarason **1702. okt. 24-én**”

Ezzel Boér Simon az egyházközség alapjait (Marosvásárhelyen) örök időkre megvetette...”

A ház átvétele után az egyik nagyobb szobából Sacellumot alakított ki a misszionárius és megkezdte az istentiszteletek tartását, ahol a város és a környékbeli hívek már Pünkösöd napján szentmisét hallgathattak. A katolikus vallás nyilvános gyakorlása, a szertartások szépsége, a hívek és a lelkipásztor buzgósága (...) a katolikus hívek számának gyarapodását eredményezte, ennek tudható be, hogy 1703-ban gr. Apor István erdélyi kincstartó és báró Haller István anyagi támogatásával sikerült a plébánia udvarán kis fakápolnát építeniük, de a munkálatok folytatását a kiégett kuruc forradalom megakasztotta.

1707-ben (ápr. 5–7.) II. Rákóczi Ferencnek Marosvásárhely szélén, a Dinnyeföld nevű helyen, fejedelemmé választása záró aktusaként tartott istentisztelet színhelye lett a (1704-ben elkészült) kis templom.

„Megindulánk, én megszállottam a catholikusok városban lévő kis kápolnájában, a hol a helyi pap harsogva énekelte Téged, Isten dicsérünket” írja emlékiratában maga a fejedelem.

Habár a kálvinisták követelték a jezsuiták eltávolítását Erdélyből, a Boér Simon által adott ház visszaszolgáltatását a leszármazottaknak, Rákóczi az egyházat bántó határozatokat visszautasította.

A fejedelem káplánja P. Kézy (minorita) maga is támogatta a jezsuita barátokat.

A kuruc seregek visszavonulása után a kis templom már méreteiből adódóan sem volt alkalmas a császári katonák szentmisére való befogadására, ezért Montecuccoli, császári hadak generálisa 1708-ban a templom nagybővítését kezdeményezi.

A marosvásárhelyi katolikusok egyházközsége az 1720-as évek végén szerveződött, 1727-ben Antalfi János püspök a jezsuita misszió plébániai rangra emelte, „*a misszió lelkészét parochus címmel és joggal ruházta föl*”. 1721–27 között az új templom építésére gyűjtik az adományokat. 1728. aug. 8-án lerakták a Keresztelő Szt. János templom alapkövét, majd több mint két évtized múlva 1750. okt. 4-én adták át rendeltetésének, az új templomot báró Stojka Zsigmond Antal püspök szentelte fel, teljes befejezése 1764-ig húzódtott.

XIV. Kelemen pápa 1773-ban eltörli a jezsuita rendet, az itt maradt szerzetesek lelkipásztorként folytatják működésüket a plébánián. Az 1788. febr. 10-én tartott egyházközségi gyűlésen újjászervezték az egyháztanácsot, módosították hatáskörét.

*Folytatjuk*

Czirják Árpád

## Az ember csak alattvalóit és az Istent szólíthatja bármikor

(Tallózás az Erdélyi magyar breviárium-ból)

Kisember – túlságosan elkoptatott szó ahhoz, hogy komolyan vegyük.

Értelmét azok fogják fel igazán, akiknek naponként bőrén csattan mindenki ostora. Akiknek soha nincs igazuk, akik kanosszát járnak, hogy egy befutott embernek egyszerű telefonhívásába kerülő jelentéktelen ügyet nagyon nagy ügyként elintézzenek. (...)

Szerencsére a sorsunkat intéző kisistenek felett lévő magasságos mennyben a kisemberek sokkal nagyobb becsületnek örvendenek. Maga a nyilvánkozottatás szerzője biztosít minket erről. Aki hálát ad, sőt álmélikodik azon, hogy egykor a nagyok kicsinyé, a kicsinyek pedig naggyá lesznek.

A kisember idelent minden perét elveszíti, azért odaáttra fellebbez abban a tudatban, hogy ott igazat adnak neki. De ki ül a másvilág megvesztegethetlenségének székében? – kérdezhetnénk. A minden vallás jó vallás elv hangoztatói legtöbbször így érvelnek: Elvégre csak egy Isten van. És igazuk van. Az persze más dolog, hogy

az egy és ugyanazon Isten képét a különböző vallások más és másképpen színezik. A Biblia tiltja, hogy az ember az ábrázolhatatlan Istenről faragott képet készítsen magának. Képet faragni nem szabad, de festeni már igen – mondhatnánk gyermeki naivsággal. Az önmagukra sokat adó hölgyek arca igényes, az csak bevált kozmetikát fogad el, de Isten arca megbírja, hogy minden festéket rákenjünk.

Az emberek azt tapasztalják, hogy számtalan istenkép van forgalomban, éppen úgy, amint a gyermekek ugyanazt az ábrát más és más színűre festik. Valóban csak egy isten van, de az istenképnek van katolikus, ortodox, református, evangélikus, unitárius, mohamedán és ki tudja, hogy még hányféle színezete.

A vallással is valahogy úgy vagyunk, mint a népviselettel: szüleink annak idején amilyen viseletbe öltöztettek, azt tekintjük magunkénak, annak színeit csodáljuk, és annak színeiben díszelgünk. A nyilvánkozottatás

**Mártonffi Mór Antal** minorita plébános 1739. március 3-án született Csíksomlyón. Tanult Csíksomlyón, Kantában, Egerben. Az 1764-es madéfalvi veszedelem után Moldvába kibujdosott székelyek papja. Az ő lelkipásztori gondozása alatt álló csoport irányítása mellett alapította meg a bukovinai Istensegítség falut 1776 őszén. Ez a település nevét is Mártonffi Mór Antalnak köszönheti. Iskolát létesített saját faluján kívül még négy bukovinai magyar faluban is. Tankönyveket Erdélyből szerzett be. A bukovinai szőlőtermesztés meghonosítója. Szőlőoltványokat Erdélyből és Moldvából szerzett be. Mártonffi Mór Antal 1794. december 22-én hunyt el Istensegítség faluban.

teljességét, a minden színt magáénak tudó vallás nyilván közbeszól, és állítja, hogy ő festette a legárnyaltabb, legszebb, leghitelesebb istenképet. Erre fel mások is felmutatják alkotásukat és azt bizonygatják, hogy ők közelítik meg legjobban a prototípust, de azért, mert ábrájukon egyáltalán nincs, vagy nagyon kevés festék van. Van, akinek éppen ez tetszik, mint ahogy a ki nem festett női arcnak is megvan a maga varázsa.

Ma Csíksomlyó szülőltérére, Mártonffi Mór Antalra emlékezünk, aki a székelyek legszebb hegyéről ereszkedett le a völgybe, a „nagy hegy” túloldalán élő csángó testvéreihez, hogy közöttük az örök szépség hírnöke legyen. Könnyű volt neki mindig a szépről beszélni, mert gyermekkorából tisztán emlékezett, hogy szülőfaluja felett a Somlyó

hegye, a Nagyasszony trónusa minden esztendőben Erdély összes színeiben tündökölt. Itt még a színt nem kedvelők is színfoltnak számítanak.

A káprázatos színek világából sajnos újra a szürke hétköznapokba kell visszatérnünk, méghozzá oda, ahol az élet zajlik, a munkahelyre, ahol sokszor akkor is színtelen minden, ha különben virágok virítanak a vázában. Nem is annyira a környezet szürke, mint az emberek, főleg azon kevesek, akik a hatalom felhőiben sütkéreznek, és tartják a kimért távolságot alattvalóikkal szemben. Megtehetik, mert ők a nagyok, mások pedig a kicsinyek, a beosztottak.

És érdekes – Isten is szólítható bárhol és bármikor, éppen úgy, mint a legutolsó beosztott. Talán éppen ezért érdemes kisembernek lenni.

Iffj. Gabányi János:

### Balázs-Bécsi Attila „A szamosújvári magyar-örmény katolikus temető monográfiája” című könyvének névmutatója

(2. rész, az 1. rész 2008. februári számában)

A név után levő szám a monográfiában megjelent oldalszámot jelöli, független attól, hogy szövegben vagy képaláírásként jelenik meg az illető családnév síremléke a kötetben.

96. Dániel Gusztávné sz.	106. Enyedi Bálint 58	116. Esztegár Bálint 82
Simay Teréz 33	107. Enyedi Bálintné sz.	117. Esztegár Bálintné sz.
97. Deák Anna 75	Burgya Katalin 58	Florián Rózsika 82
98. Deák Helén 75	108. Enyedi Margit 58	118. Esztegár Berta 84
99. Deák Simon 75	109. Enyedi Tibor 58	119. Esztegár Bogdán 84
100. Donogán Béláné sz.	110. Eránosz Anna 82	(2x)
Osztian Roza 54	111. Erdei Árpád 41	120. Esztegár Ernő 44
101. Donogán Mária 72	112. Erdei József 41	121. Esztegár Erzsébet 77
102. Dsehesz Mária 40	113. Esztegár Anna 84 (2x)	(Megjelent Magyarörmény
103. Dzsehez Kristóf 39	114. Esztegár Antal 78	Kulturális Lapok VI. évf. 1.
104. Ember Gergely 33	115. Esztegár Antalné sz.	sz. 2004. 03.)
105. Ember Róza 57	Pusztay Ilona 78	Folytatjuk



## 7500 éves az örmény Stonehenge

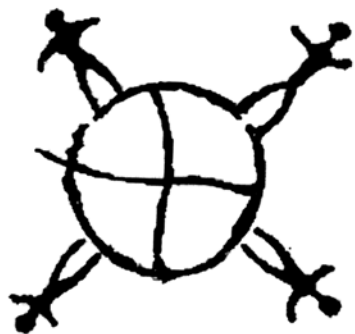
Valószínűleg csillagvizsgálóként használták azt az örmény megalitikus építményt, ami kétszázal is több óriásköből áll. Jerevántól 200 kilométerre található az örmény Stonehenge-ként is nevezett Carahunge. A megalitikus építmény korát 7500 évesre becsülik, vagyis két és fél évezreddel idősebb angliai társánál.

### A legősibb

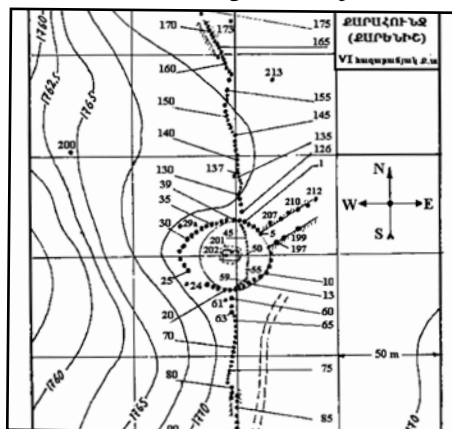
Carahunge lefordítva beszélő köveket jelent. Az építmény Sziszián városa mellett látható, ahol egy héthektáros területen kétszázal több óriás kő található. A kövek némelyikébe lekerekített szögletű lyukakat fúrtak, amelyeken keresztül az égbolt különböző pontjai láthatók. A kutatók ebből arra következtetnek, hogy ez a világ legősibb csillagvizsgálója – olvasható a Salisbury Journal című brit hírportálon. Stonehenge örmény társáról Vardan Levoni Tadevoszjan történész számolt be az Egyesült Királyságban, aki azt szeretné, ha a világ többet tudna Carahungeről. A megalitikus építményt



két évtizeden keresztül tanulmányozta Parisz Heruni akadémikus, a jereváni Radiofizikai Kutatóintézet igazgatója, aki kutatásairól könyvet írt. A művet elküldte Gerald S. Hawkins professzornak, Stonehenge kutatójának, aki



Föld labda formájú és emberek élnek minden oldalán. Szeván tó melletti kővéseteken – Kr. e. V. évezred



egyértett Parisz Heruni megállapításaival.

Vardan Levoni Tadevoszjan ugyan munkájában Heruni professzor kutatásaira támaszkodott, ám saját elméletet dolgozott ki Stonehenge és Carahunge kapcsolatáról. A történész szerint a neolitikumban az örmény civilizáció sokkal fejlettebb volt, mint más népeké. A Szeván-tó környékén a sziklákon talált vésetek arra engednek következtetni, hogy az örmények tudták: a Föld kerek, és pontosan ki tudták számítani a földrajzi szélességet, rendelkeztek csillagászati és mérnöki ismeretekkel.

### Vitték az ötletet

Vardan Levoni Tadevoszjan meggyőződése szerint a brit szigetek ősi népessége, amely szerinte Örményországból érkezett, magával vitte Európába Carahunge ideáját. A bevándorlóknak szerepük lehetett Stonehenge és a kontinens más megalitikus építményének a létrehozásában.

Az angliai Salisbury-síkságon található Stonehenge korát ötezer évre becsülik. A kettő-hét méter magas, húsz-harminc tonnás, durván faragott kőoszlopok hajdan négy koncentrikus kört alkottak. A külső kör nagyjából száz méter átmérőjű. Máiig sem tudható pontosan, milyen cé-



Napóra a Zwartnotz-i templom falán

lokat szolgált a Stonehenge: egyes kutatók szerint kultikus építmény, mások szerint óriási naptár volt, amely pontosan jelezte például a nyári és a téli napforduló idejét, és voltak olyanok, akik szerint a csillagászatban segítette az akkori embereket. A legutóbbi, 2008-as kutatások a hely kultikus-gyógyító szerepét látszanak alátámasztani.

MTI (2009. február 11.)

(Szerk. megj.: Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület elnöke, dr. Issekutz Sarolta 2007. októberében Paris M. Herouni: *Armenians and old Armenia c. angol nyelven megjelent könyvét ajándékba kapta az Örmény Tudományos Akadémia elnökétől.*)

	kövek sorszáma	Összes darab	Lyukas kövek	Álló kövek	Álló kövek lyukkal	Fekvő kövek	Fekvő Kövek lyukkal	Dőlt kövek	Sérült kövek
Központi kör +29a	1-39	40		15		9	1	10	2
Átkötő	40-59	20	6	8	3	1		3	6
Déli kar	60-125 +90a, +62a, 64a, 65a,	70	27	25	16	32	10	2	17
Északi kar	126-196 214-222	80	49	28	18	35	30	3	21
É-K út	197-199 208-212	8	2	2		4	2	2	3
Különálló kövek	200-202 207, 213	5	1	1		2	1		
Összesen		223	85	79	37	83	44	20	49



## Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület örményországi utazási ajánlata

(Figyelem! A programot egy utazási iroda szervezi. Utastársak szervezésére együttműködést ajánlott fel az EÖGYKE, melynek következtében az általunk szervezett utasok díjkedvezményben részesülnek! Utazásra jelentkezést tehát az EÖGYKE-nél kérjük bejelenteni, a további ügyintézés, fizetés az utazási irodánál fog megtörténni. Az egyesület biztosítja a bejelentkező utasoknak Bagi Éva: Kövek zenéje. Örményországi barangolás c. útikönyvét 2520 Ft vételárért.)

### Örményország – őskeresztény egyház földjén

**Időpont:** 2009. május 21–29.

**Utazás:** Budapest – Prága – Jereván és Jereván – Prága – Budapest útvonalon menetrendszerinti repülőjáratral. A körutazáson örmény autóbusszokkal

**Elhelyezés:** \*\*\* szállodák 2 ágyas, fűdősobás szobáiban

**Ellátás:** félpanzió (reggeli és vacsora)

**1. nap:** Budapest – Jereván

Elutazás Budapestről a koraesti órákban, prágai átszállás után továbbutazás Jerevánba. Érkezés a hajnali órákban, majd transzfer a szállodába.

**2. nap:** Jereván

Ismerkedés Örményország fővárosával, Jerevánnal. Az autóbuszos városnézés során megismerhetjük a város legfontosabb nevezetességeit. Többek között látogatás a Matenadaran-ban (kézirattár), valamint a jereváni konyakgyárban. Vacsora, szállás Jerevánban.

**3. nap:** Ecsmiadzin – Zvatnocs

Szt. Hripszime templom megtekintése, majd továbbutazás Ecsmiadzinba, az örmény-gregorián egyház központjába, a Szt. Ecsmiadzin székesegyház megtekintése. Visszafelé Zvartnoc templom-

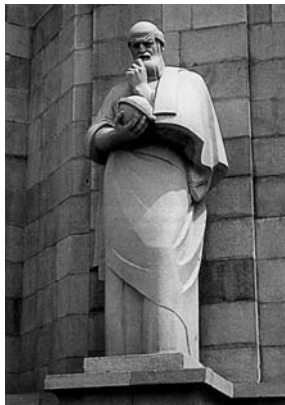
rom megtekintése, majd látogatás a jereváni piacon. Vacsora, szállás Jerevánban.

**4. nap:** Szeván-tó – Goshavank – Dzoraget. A Szeván-tó 2000 m-rel a tengerszint felett Örményország gyöngyszeme. Meglátogatunk egy i. e. 874-ben alapított híres kolostort. Továbbutazás a XII. századi Gosavank-kolostorhoz. Vacsora, szállás a Szeván-tó mellett.

**5. nap:** Hagpat kolostor – Sanahin kolostor – Jereván

Reggeli után indulás a világörökség

Hagpat Kolostorhoz, legrégebbi része a X. századból a Szent Kereszt templom. Az út az „örmény Svájc” keresztül vezet a következő megállóhoz, a Sanahin kolostor együtteséhez, mely ma



*Annania Shirakatsi VII. sz-i örmény csillagász és matematikus*



*Carahunge, a 7500 éves örmény Stonehenge*

már Alaverdi városka részét képezi. Délután visszatérés a fővárosba, vacsora, szállás Jerevánban.

**6. nap:** Kor Virap – Erebuni

A reggelit követően az örmény-török határ felé vesszük az irányt, ahol a bibliai Ararat lábánál álló Kor Virap – kolostor (Mély Verem – kolostor) tekinthető meg. Hajdanán tömlöcként funkcionált. Itt börtönözték be Világosító Szent Gergely apostolt is, minden örmény első pátriárkáját, térítő tevékenysége miatt. Gyönyörű kilátás nyílik az Ararat hegyre. Visszatérés Jerevánba, látogatás az Erebuni erődmúzeumba. Vacsora, szállás Jerevánban.

**7. nap:** Aragac – Amberd – Sagmosavank Reggeli után indulás északra az ország legmagasabb pontja, az Aragac-hegység felé: Amberd várkastély megtekintése, a több mint 4090 méter magas Aragac-hegycsúcs megtekintése, a több mint 4090 méter magas Aragac-hegycsúcs megtekintése, a több mint 4090 méter magas Aragac-hegycsúcs megtekintése. Továbbutazás a Sagmosavank kolostor együtteséhez. Visszautazás Jerevánba, vacsora, szállás.

**8. nap:** Garni – Geghard – Jereván A Garni erőd s a Mithrász szentély

megtekintése. A Garni erődötől az út sziklahasadékon, majd ereszkedőn át az úgynevezett Geghard katlanba visz, ahol a napjainkban is működő, az UNESCO által a világörökség részévé nyilvánított Geghard Kolostor áll. Vacsora majd rövid éjszakai szállás Jerevánban.

**9. nap:** Transzfer a repülőtérré, hazautazás.

Hajnali órákban transzfer a repülőtérré, Prágai átszállás után érkezés Budapestre a délelőtti órákban.

UNESCO Világörökségek:

- Ecsmiadzin: Katedrális és a Zvartnoc ásatások
- Geghard kolostora és az Azát-folyó felső szakasza
- Hagpat és Sanahin kolostorok

*A változtatás jogát fenntartjuk!*

**Részvételi díj: 295 000 Ft**

*Repülőtéri illeték:* kb. 45 000 Ft, *Egyágyas felár:* 52 000 Ft

*Vízumdíj:* kb. 50 USD (belépéskor a helyszínen fizetendő), *kilépési illeték:* kb. 20 USD (a helyszínen fizetendő).

*A részvételi díj a belépőjegyek árát és az utasbiztosítást is tartalmazza.*

*Kötelező útlemondási biztosítás a részvételi díj 1,5 %-a.*

A változtatás jogát az utazási iroda fenntartja!

## Örmények nyomában Európában

Zarándokút P. Fogolyán Miklós Lukács velencei mechtarista szerzetes,  
Gyergyószentmiklós volt plébánosa halálának 10. évfordulóján

**Az erdélyi örmények és innen elszármazottak közös kirándulása  
2009. július 24–30. között**

7 nap, 6 éjszaka

**Indulás Marosvásárhelyről a késő esti órákban, folyamatos utazás Tordán, Kolozsváron, Nagyváradon, Budapesten keresztül Bécsig, felszállási lehetőségekkel ezen az útvonalon bárhol.**

1. nap: **Bécsi városnézés** (9 óra, amíg a busznak pihennie kell). Megtekintjük az örmény **mechtarista** templomot, **Stephansdomot**, az **Operát**, a **Városházát** (Rathaus), a **Michael barokk templomot**, a császári rezidenciát. Majd ellátogatunk az erdélyi örmények „jótévedőjének” Mária-Terézia **schönbrunni kastélyához**, ahol lehetőség van megtekinteni a palotát, lehet pihenni a kertben, megtekinthető a **Belvedere**, ahonnan belátni a császárvárost (a palotalátogatás fakultatív, a kert látogatása ingyenes). Délután utazás Klagenfurt felé, este szállás elfoglalása.
2. nap: folyamatos utazás az Alpokon keresztül Róma felé. Útközben megállunk **Padovában**, ahol megtekintjük a **Szent Antal bazilikát**, és lehetőség nyílik egy belvárosi sétára is. Este a szállás elfoglalása Róma mellett, a Tírrén tenger partja közelében.
3. nap: **Róma**. Dél előtt meglátogatjuk a **Szent Péter bazilikát**, ahol látni lehet Világosító Szent Gergely szobrát a bazilika mellett, a **Vatikáni Múzeumot** (Pinacoteca Raffaello, Giotto, Fra Angelico stb. képeivel, római

szoborgyűjtemény, egyiptomi múmiák, Laokoon szoborcsoport, Raffaello szobái, **Sixtusi kápolna**). Délután **Angyalvár** mellett sétálunk a Tiberis szigetén lévő **Szent Bertalan**, az örmények apostolának templomához. Ezután lehetőség nyílik **sétálni** a városban, vagy **fürödni** a szálláson vagy a tengerparton.

4. nap: **Róma**. Belvárosi séta a **Spinyol lépcsőtől**, a **Proganda Fidei Congregatio** érintésével (ahol Verziurescu erdélyi örmény katolikus püspök tanult) a **Római Örmény Leonianum Kollégiumhoz** és **örmény templomhoz**, majd a **Trevi-Kúthoz**, a római fürdőből kialakított **Pantheon** templomhoz, a **Navona-térre**, melyet Borromini Szent Ágnes temploma és Bernini csodálatos szökőkútjai díszítenek. Innen eljutunk a **Szent Balázs örmények templomához**, Róma legszebb reneszánsz utcájába, a Via Giuliaara. Délután fürdés, vagy szabad program a belvárosban (rossz idő esetén a Falakon kívüli Szent Pál Bazilika megtekintése).
5. nap: **Róma-Velence**. Dél előtt látogatás a császárok fórumára, a **Forum Romanumra**, a **Colosseumhoz**, majd a **Lateráni bazilikába** (a lateráni magyar emlékmű megtekintése). Délután utazás Velencébe, a szállás elfoglalása Velence mellett.
6. nap: **Velence**: látogatás vaporettoval a **Canal Granden** keresztül a **Szent**

**Márk térre**, a **dóm** megtekintése, **Dodge-Palota**, **Sóhajók hídja**, **Rialto-híd**, az örmények templomának megtekintése. Utazás (fakultatív) az **örmények Szent Lázár szigetére**, a velencei mechtarista központjához. Szállás Velencében. Este séta Velencében.

7. nap: Utazás **Budapest** fele **bevásárlási lehetőséggel**. Esti órákban érkezés Budapestre, ahol találkozás lesz a budapesti örményekkel. (Érkezéstől függően az Orlay utcai örmény templom, a **Füzetek** szerkesztőségének meglátogatása. Marosvásárhelyre érkezés a reggeli órákban.

**Szállás:** Klagenfurtban, Róma mellett, a tengerparttól néhány km-re, és Velencében, mindenhol 2-4 személyes légkondicionált külön fürdőszobával rendelkező házakban ill. szobákban. Ágynemű van! A római szálláson úszómedence is van!  
**Belépők hozzávetőleges árai:** Vatikáni Múzeum 12 Euro, Mechtarista múzeum Szent Lázár szigetén teljes ár 6 Euro, gyerekek, nyugdíjas 3 Euro. Kérünk mindenkit, hogy hozzon magával diák, ill. nyugdíjas, vagy pedagógus-igazolványt.

**Utazás hozzávetőleges árai:** Bécsi metró 2 Euro, Rómában összesen 6 Euro, beutazás Velencébe Mestretől oda-vissza 2 Euro, a kis hajó (Vaporetto) Velencében a Canal Granden összesen 13 Euro.

**Teljes ár: 320 EURO/fő**

Az árat a HUF/RON/EURO ingadozása miatt Európában közöljük. Az ár magában foglalja az utazást kényelmes, légkondicionált autóbusszon, az autópálya-díjakat, a szállást, a reggelit. Nem foglalja magába a biztosítást és a belépőket.

**44** utas jelentkezését várjuk, induláshoz



min. 40 személy szükséges. Helyfoglalás a befizetés sorrendjében történik.

**Jelentkezési határidő: április 25-ig, mely előleg lefizetésével (150 Euro/fő) érvényes!**

**Jelentkezni lehet:**

**Marosvásárhelyen:** Székely Imolánál (római katolikus plébánia kegytárgyboltja), tel.: 0742181537 (Puskás Attila)

**Gyergyószentmiklóson:** Gergely Imrénél, az örmény plébánia könyvelőjénél (0722864310), irodaidőben.

**Szamosújváron:** Ft. Szakács Endre vikárius úrnál a plébánia irodáján (fogadási órákban)

**CsíkSZeredában:** Szentpétery Istvánnál (0744795177)

**Budapesten:** Dr. Issekutz Saroltánál (201-1011, 06/70/274-4644)

Jelentkezésnél kérjük megadni személyi adatait (útlevél szerinti nevét, születési időt), pontos lakcímét, telefonszámát, útlevélszámát /vagy személyi igazolvány számát/, felszállás helyét, szoba-igénylést (hány személyes szoba).

Idegenvezető: Dr. Puskás Attila.

Telefonon érdeklődni lehet nála +40 742181537, +40 365 429862, vagy emailben: pattila001@yahoo.it

Az úttal kapcsolatos információkat indulás előtt mindenkivel közöljük! Mindenkit szeretettel várunk!

## Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület programja 2009

### Barangolás őseink földjén

Erdély-járás felsőfokon: Erzsébetváros, Keresztúrszék,

Udvarhelyszék, Hargita, Székelyvarság és a Bihar hegység vidékein

**ÚTVONAL:** Budapest – Kecskemét – Gyula – Seprős – Menyháza – Halmágyi hágó – Belényes – Kőröstárkány – Biharlonka – Rozsda szakadék – Bihar hágó – Aranyos völgye – Torda – Szováta – Bucsin-tető – Libán-tető – Székelyvarság – Ivópatak – Madarasi Hargita – Székelykeresztúr – Kissolymos – Székelyudvarhely – Erzsébetváros – Medgyes – Kolozsvár – Tordaszentlászló – Kőrösfő – Nagyvárad – Ártánd – Budapest

**Időtartam:** 7 nap (augusztus 22–28.)  
**Autóbuszos útvonalhossz:** kb. 2000 km  
**Ellátás:** félpanziós (reggeli és estebéd) és piknik  
**Szükséges felszerelés:** nyári túraruházat, sportcipő, elemlámpa, fürdőruha  
**Vezetés:** a csoportot Gyuri bácsi kalauzolja a társasutazás kezdetétől annak végéig.

#### FŐBB ESEMÉNYEK

- Találkozó az udvarhelyszéki és keresztúrszéki magyarörményekkel Székelyudvarhelyen
- Magyarörmény templom és temetőlátogatás Erzsébetvárosban
- A Bihar hegység apostolának Czárán Gyulának szülőháza Seprősen és sírja Menyházán
- Koszorúzás a magyarörmény Czárán Gyula szobránál Nagyváradon
- Petőfi Sándor emlékhelye a Gyárfás kúria Székelykeresztúron
- Túránk a:
  - székelyek szent hegyére a Madarasi-Hargita 1801 m magas főcsúcsára
  - Jézus forrásához és a Csorgókőre a Székelyvarsági Lázon
  - Rozsda szakadékhhoz a Bihar hegységben

- Rendhagyó osztályfőnöki óra a „legmagasabb” székely iskolában Székelyvarságon
- Uz Bence legendák és emlékhelyek Székelyvarságon
- Városnézés és múzeumlátogatás Székelykeresztúron
- Tamás Antal bemutatja a zsindeypattintás fortélyait Tálasbércen
- Kirakóvásár Farkaslakán
- Szíveslátás és vendégmarasztalás szilvóriummal és finom hazaival Székelyvarságon
- A legfinomabb sült pizstráng fokhagymamártással a hargitai Ivópatakon, Deák Zita portáján
- Esztina látogatás Jézus forrásánál ahol megvendégelnek ordával és friss juhsajttal
- Válogatott erdélyi borok kóstolója Kissolymoson Módos Péter és Benkő Attila prezentációjával
- Piknik jó helyen és jó időben
- Citerazenés est Tifán Csaba portáján, Székelyvarságon
- Zenés búcsúvacsora Tordaszentlászlón a Tamás vendéglőben
- Kiss Stúdió színház előadása Mátyás királyról Nagyváradon
- Székelyvarságon megismerjük sze-

mélyes tapasztalatokon keresztül a tanyavilági székely emberek szeretetét és őszinte barátságát

#### RÉSZLETES PROGRAM:

1. nap: **Indulás:** reggel 6 órakor Batthyány tér felső rakpartról  
**Határátkelő:** Gyula

**Látnivalók:** Seprős (a neves természetjáró Czárán Gyula szülőháza), Menyháza (Czárán Gyula síremléke a felirattal, hogy „csak az hal meg, akit elfelejtenek”), Halmágyi hágó, Belényes, szíveslátás Kőröstárkányban

**Szállás és ellátás:** az 1. napon Kőröstárkányban kőrösvideki családknál (2 ágyas szobák fürdőszoba használatl)

2. nap: **Látnivalók:** Rozsda szakadék (1,5 órás közepnehéz túra) Bihar hágó, Aranyos völgye, tarisznyás piknik, Torda, Szováta, Bucsin tető, Libán tető, szíveslátás Székelyvarságon  
**Szállás és ellátás:** a 2., 3., 4. és 5. napon Székelyvarságon az egyetlen magashegyi székely tanyaközségben (2 ágyas szobák fürdőszoba használatl)

3. nap: **Látnivalók:** Ivópatak (kordés utazás a Fillió patak völgyében a madarasi menedékházhoz 1700 m magasra a tengerszint fölé, és onnan 1,5 órás könnyű túra a Madarasi Hargita főcsúcsára – 1801 m), pizstrángos piknik Deák Zita portáján

4. nap: **Látnivalók:** Székelykeresztúr (városnézés, múzeumlátogatás, Gyárfás kúria), Kissolymos (falujárás és vendéglátás Gyuri bácsi portáján hazaival és válogatott erdélyi borokkal), Nyikó völgye, Székelyudvarhelytalálkozó az udvarhelyszéki és keresztúrszéki magyar-örményekkel

5. nap: **Látnivalók:** Tálasbérce (csergevényoló, zsindeypattintás bemu-



Szováta, Medve-tó

tatása, panoráma a tálasdombi kilátóról), Jézus forrása (esztanalátogatás – orda és juhsajt kóstolóval), könnyű túra a csorgókői vízeséshez, citerazenés est a háziakkal együtt Tifán Csaba portáján

6. nap: **Látnivalók:** Erzsébetváros (magyarörmény templom és temetőlátogatás), Medgyes, Kolozsvár  
**Zenés búcsúvacsora** a Tamás vendéglőben Tordaszentlászlón

**Szállás és ellátás:** a 6. napon kalotaszegi családoknál (2 ágyas szobák fürdőszoba használatl)

7. nap: **Látnivalók:** Kőrösfő (kirakóvásár), Nagyvárad (kiegészítő városnézés, Kiss Stúdió színház előadása Mátyás királyról)

**Határátkelő:** Ártánd

**Érkezés:** Budapest 20 óra körül

**Részvételi díj:** 63 000 Ft/fő

(Ifjúsági kedvezmény 18 év alatt 8000 Ft) – az előre nem látható árfolyam ingadozások miatt az értékazonosság megőrzése mellett számszerű változások lehetségesek

A részvételi díj tartalmazza a vezetést, szállást, félpanziós ellátást, pikniket, borkóstolót, belépőt, művészi produkciók árát kivéve a busz költséget (kb. 20 000 Ft).

A bejárt emlékhelyek hangulatát tájba illő zenével, felolvasásokkal, versekkel és a népköltészet remekeivel idézzük fel.

## Örmény-magyar gyermekrovat

(25. rész.)

### Kedves örmény származású gyermekek!

2009-ben is folytatjuk ezeket a szép kis történeteket, amikből ti, de szüleitek és nagyszüleitek is megismerhetik örmény őseink történetét. Ha a minden történet végén található kérdésekre helyesen válaszoltok és elkülditek címünkre, szép ajándékokat nyerhettek. Ha még nem tudtok írni, akkor rajzoljátok le a történetet, szüleitek és nagyszüleitek biztosan segítenek nektek.

Leveleiteket várjuk emailon: ormenyvasarhely@yahoo.com, vagy postán:

dr. Puskás Attila, str. Busuiocului 4/C/48, 540535 Tirgu Mures, Románia

2008-ban a legtöbb helyes választ Marosvásárhelyről kaptuk, a nyertes neve MOLNÁR ZSÓFIA, aki egy szép könyvet nyert.

### LÉGY TE IS A „GYÖKEREK” GYERMEKROVAT NYERTESE 2009-BEN!

#### A tzivari ütközet (Kr. u. 371.)

Az örmények tudomásul vették Szcsiabuh árulását és Bizánccal szövetségbe királyukká koronázták Árszsiág fiát, Babot. A perzsákat azonban csak erőszakkal lehetett kiűzni Örményországból. Erre a híres tzirávi ütközetben került sor. Szent Nerszesz katolikosz és Bab király a Nebad hegyről lesték a csata kimenetelét; Nerszesz az égre emelt kezekkel könyörgött az örmények győzelméért.

Az örmények hadvezérét Muszcsseg Mamikoniánnak hívták, aki a hős Vásshág fia volt. Csapatát fiatal harcosok alkották, akik meg akarták bosszulni szüleik halálát, akiket a perzsák élve megnyűzták. Látván az örmény harcosok elszántságát, Szcsiabuh ezt mondta: „Boldog lehet az a király, akinek ilyen ügyes csapat van, és ennyire elkötelezetten szolgálja királyát”.

Muszcsseg Mamikoniánnak sikerült rabul ejteni Szcsiabuh háremhölgyeit. Az örmények vezére azonban elengedte a hölgyeket, mondván: „Mi nem harco-

lunk asszonyokkal”. Szcsiabuh csodálta ezt a lovagias tettet és egy aranykupát készíttetett, amire egy ló alakját vésette. Valahányszor ivott ebből a kehelyből, Muszcssegre gondolt: „hogy a lovac emlékezzen, hogy milyenek az igazi lovagias tettek”.

#### Hogyan vívta ki az örmény hadvezér a perzsák tiszteletét?

Válaszok:

**Miért haltak vértanúhalált Hripszime és társai?**

*Mert Terdát parancsára kivégezték őket. Meséld el, hogy lett Örményország a világ első keresztény országa! Úgy lett, hogy Dáron pogány papjai háború üzentek a királynak, a király legyőzte őket, a templomaikat lerombolta vagy keresztény templommá alakította. Krisztus után 301-ben történt, ezért Örményország a világ első keresztény országa.*

Molnár Zsófia, Marosvásárhely

1% 1% 1% 1% 1% 1% 1% 1% 1% 1%

Közeledik az adóbevallás ideje... A törvény szerint személyi jövedelemadónk (két-szer) egy százalékát erre jogosult, bejegyzett egyházaknak, közintézményeknek, civil szervezeteknek, egyesületeknek ajánlhatjuk.

#### Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület jogosult arra, hogy személyi jövedelemadónk 1 %-át az EÖGYKE-nek ajánlhassuk.

Tizenharmadik éve működő Egyesületünknek így lehetősége nyílik arra, hogy működése anyagi nehézségeit részben megoldja. Meggyőződésünk, hogy az EÖGYKE kezdettől fogva nyitott könyvként működik, hiszen minden lépésünkről rendszeresen beszámolunk az Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek hasábjain.

Akik részt vesznek programjainkon, meggyőződhetek arról, hogy a tagdíjat, adományokat, a pályázatok során elért támogatásokat kizárólag kulturális és hitéleti identitás-őrzésünkre, hagyományaink ápolására, a magyarörmény társasági élet, a közösség megteremtésére, jobbítására fordítjuk. Kérjük, hogy jövedelemadója bevallásakor gondoljon Kulturális Egyesületünkre – ezáltal önmagára is. Hiszen tagságunk azért dolgozik, hogy magyarörmény közösségünk céljait megvalósítsa, örmény gyökereink tárgyi és szellemi kultúráját megőrizze, átadja gyermekeinknek, unokáinknak – az utóknak. Tartozunk ezzel tehetséges, tisztességes és jó magyarrá vált őseinknek, tehát önmagunknak is.

Nem kell mást tennie, mint a jövedelemadó bevalláskor az APEH által rendszeresített bevallási nyomtatványon nyilatkozatot tegyen szervezetünkre.

**A kedvezményezett adószáma: 18085590-1-41**

A kedvezményezett neve:

**Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület**

Együttal kérjük és javasoljuk, hogy a másik egy százalékkal támogassa a

**Magyar Katolikus Egyházat, amelynek technikai száma 0011,**

amelynek részegyháza a magyarbaroni, történelmi örménység Örmény Szerartású Római Katolikus Egyháza.

**Templomunknak, amelyet évtizedeken át Kádár Dániel apátplébános vezetett, nincs önálló technikai száma!**

Köszönjük, hogy gondol ránk.

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

#### Felhívás

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület, mint kiadó tervbe vette megjeleníteni a közeljövőben Gudenus János József: Örmény eredetű magyar nemesi családok genealógiája c. könyve bővített, javított kiadását. Kérjük az érintett családok részéről a hibajegyzék, kiegészítés megküldését, dokumentumok másolatával való alátámasztását, akár közvetlenül Gudenus János József címére (gudenusjj@gmail.com), akár az Egyesület postacímére:

1251 Budapest Pf. 70., e-mail címére: magyar.ormeny@t-online.hu.

Kérjük az örmény önkormányzatainkat, hogy támogassák a projekt megvalósítását!

dr. Issekutz Sarolta elnök

Ady Endre

## Örmények Párizsban

Párizsban mindig divat volt demonstrálni egy vagy más, szimpátiára méltó vagy méltatlan náció mellett. Ez valóságos lelki szüksége a francia, illetve a párizsi népnek. Emlékezhetünk, hogy nem is olyan régen az elnyomott román testvérekért volt divatos rajongani Párizsban. Ez a divat elmúlt. Ma már hiába siránkoznak a hun-magyar barbárság miatt a hazudozó román diákok. Nem hinne már nekik a francia közvélemény. Ám azért szükség van valamely elnyomott népre, mely Franciaországtól várja megváltását és ez idő szerint szimpátiára érdemes nép örvend a franciák kegyének. Most a francia közvélemény fanatikus örménybarát. Minap járt Párizsban két örmény püspök, kiket Loubet és a miniszterek is szívesen fogadtak. A kormánypárti szocialisták már többször tartottak tiltakozó népgyűlést az elnyomott és üldözött örmények érdekében. Az örmény mézszárlás ügyében most a parlamenti szünet alatt is jelentettek be interpellációkat. Az örmény kolónia a legnépszerűbbek közül való mostanság Párizsban. Ez a nagy örménybarátság néhány nap múlva nevezetes alkalmat kap a megnyilvánulásra. Pár nap múlva szentelik föl az első örmény templomot Párizsban. A templom a Jean-Goujon utcán épült. Nagyon érdekes, díszes épület, mely az arméniai templomok stílusát igazi művészettel juttatja kifejezésre. A párizsi örmények nagy ünnepséget terveznek a templomszentelés napjára, s a párizsiak bizonyára megragadják az alkalmat, hogy demonstráljanak az örmények mellett.

*(Örmények – Magyar írók az örmény városokról, az örmény emberekről  
Noran Kiadó Kft. 2008)*

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytatja a **pénzadományok gyűjtését** az erdélyi magyarörmény közösségek részére. Pénzbeli adományokat az egyesület bankszámlájára befizethető.

**Bankszámlaszám:** Budapest Bank Rt. Királyhágó fiók: 10100792-72594972-00000007

**Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelye:** 1015 Budapest, Donáti utca 7/a.

**Postacím:** 1255 Budapest, Pf. 189. **Telefon:** 201-1011, **fax/tel.:** 201-2401

**Elnök: dr. Issekutz Sarolta**

**ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK** – füzetek

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület havonta megjelenő kiadványa

**A kiadványt támogatja:**

a Fővárosi Örmény Önkormányzat,

(Budapest, 1054 Akadémia u. 1. III. emelet 338-339, telefon: 332-1791 – Sárkány Annamária titkárságvezető, félfogadás szerda 16–18., csütörtök 10–12. óráig)

e-mail: [fovarosiormeny@startadsl.hu](mailto:fovarosiormeny@startadsl.hu); [fovarosiormenyonkorm@startadsl.hu](mailto:fovarosiormenyonkorm@startadsl.hu);

[fovarosiormeny@gmail.com](mailto:fovarosiormeny@gmail.com)

Nyilvántartási szám: 2.2.4/78/2002.

Főszerkesztő: **Béres L. Attila**

Felelős kiadó: **dr. Issekutz Sarolta**

Munkatársak: Dr. Sasvári László, Dr. Issekutz Sarolta, Bálintné Kovács Júlia (Kolozsvár), dr. Puskás Attila (Marosvásárhely)

Szerkesztőség: 1255 Budapest, Pf. 189. Tel.: (1) 201-1011, Fax: (1) 201-2401

Nyomdai munkák: Mackensen Kft.